
MUĞİRE B. ŞU'BE'NİN HAYATI VE KİŞİLİĞİ*

THE LIFE AND PERSONALITY OF AL-MUGHİRA B. SHU'BA

Ömer AKTAŞ

Sivas İl Müftülüğü

Murakıp

omeraktas6154@hotmail.com

Atf Gösterme: AKTAŞ, Ömer (2018), Muğire b. Şu'be'nin Hayatı ve Kişiliği, *Ağrı İslâmi İlimler Dergisi (AGİİD)*, 2018 (2), 29-56.

*Bu makale “Muğire b. Şu'be'nin Hayatı ve Kişiliği” adlı doktora tezinin özetidir.

Geliş Tarihi:	Özet: Bu çalışmada ilk dönem İslâm tarihinin önemli askerî ve siyasî devlet adamlarından biri olan Muğire b. Şu'be'nin hayatı ve kişiliği incelenmiştir. Sakîflilerin, dinî, siyasî ve ticarî gibi alanlarda Mekke ile bir rekabet halinde oldukları bilirse de, aslında askerî anlamda Kureyşlilerle bir ittifaklarının varlığı söz konusuydu. İşte böyle bir ortamda doğan Muğire, çocukluk ve gençlik yıllarını Taif'te yaşadıkdan sonra İslâm'la şereflenen ilk Sakîfli olma şerefine nail olmuştur. Muğire b. Şu'be, Cahiliye, Asr-ı saadet, Hulefâ-yi Râşidîn ve Emevîlerin kuruluş aşamasındaki ilk dokuz-on yılı görmüş ve yaşamış birisidir. O, bu uzun süre içerisinde Müslümanların hâl ve geleceklerini derinden etkileyen Hz. Peygamber'in vefat anı dahil, Hz. Ebû Bekir'in halife seçilmesi, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali'nin şehit edilmelerini ve ayrıca Muâviye b. Ebû Süfyan'ın hilafeti ele geçirme sürecini görmüş ve bu hadiselerin Müslümanlar üzerinde bıraktığı olumlu veya olumsuz etkilerine şahitlik etmiştir. Muğire b. Şu'be, Emevîler şeklinde tarif edilen İslâm devletinin Kûfe gibi önemli bir eyaletinin valisi olarak görev yaparken vefat etmiştir. Bu vesileyle bu özet çalışmada hem Muğire, hem de adı geçen dönemler hakkında doğru değerlendirmeler yapabilecek kısa ve öz bilgiler verilmiş, bununla da genel ve tamamlayıcı bilgilerin edinilmesi hedeflenmiştir.
8 Mayıs 2018	
Kabul Tarihi:	
25 Mayıs 2018	

© 2018 AGİİD

Tüm Hakları Saklıdır.

Anahtar Kelimeler: *Muğire b. Şu'be, Sakîf, sahâbî, vali, diplomat, dâhi.*

Abstract: In this study, the life and personality of Al-Mughîra b. Shu'ba has been studied who is the one of the important military and political statesmen of the history of Islam in the first period. Although the Banu Thaqîf tribe were known to be in competition with Mecca in areas such as religious, political and commercial, they actually were alliances with the Quraysh in military terms. Mughîra b. Shu'ba, born in such an environment, was honored as the first Thaqîf converted to Islam after living in childhood and youth in Taif. Mughîra b. Shu'ba is the one who saw the Jahiliyyah, the Asr-ı saadet, Khulafa ar-Rashideen and lived the first 9-10 years of the Umayyads. In this long time he saw the death of the Prophet, Hz. Abu Bakr's election as the caliph, Hz. Umar and Hz. Othman and Hz. Ali's being martyred, and also he saw the process of seizing the caliphate of Muâwiya b. Abî Sufyân and witnessed the positive or negative effects of these situations on the Muslims. al-Mughîra b. Shu'ba died while serving as the governor of al-Kûfah which was described an important state of Umayyads. Thus, in this summary study has been given short and concise information which can make accurate evaluations about both Mughîra and aforementioned periods and with this informations it is aimed to acquire general and complementary informations.

Keywords: *al-Mughîra b. Shu'ba, Banu Thaqîf, companion, governor, diplomat, genius.*

1. GİRİŞ

Muğîre b. Şu‘be’nin doğumu ve çocukluğu hakkında kaynaklarda fazla bir bilgi bulunmamaktadır. Doğum tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte, müteahhir kaynaklarda ve özellikle çağdaş eserlerde onun miladî 600¹ veya 603² yılında doğduğuna dair bilgiler verildiği görülmektedir. Kaynakların ekseriyetinde onun ölüm tarihi olarak zikredilen hicretin ellinci yılını (50/670) ve yetmiş yaşında vefat ettiği bilgisini temel alarak yaptığımız hesaplamalara göre, kesin olamamakla birlikte onun miladi 602 veya 603 yılında doğmuş olabileceğini söyleyebiliriz.³

Muğîre’nin babasının adı Şu‘be’dir ve Sakîf kabilesine mensuptur.⁴ Annesi ise Hevâzin kabilesine mensuptur. Annesinin adını kısaca Ümmü Abdullah b. Hevâzin olarak zikredenler olduğu gibi⁵, Esmâ bint. el-Efkam b. Ebî Amr b. Zuveylim b. Cüayl b. Amr b. Dühman b. Nasr⁶ b. Muâviye b. Bekr b. Hevâzin⁷ şeklinde kaydedenlere de rastlanmaktadır.⁸

Muğîre b. Şu‘be, Hicaz bölgesinin Tâif şehrinde yaşayan Sakîf kabilesine mensuptur.⁹ O, Sakîf kabilesinin Ahlaf boyundandır.¹⁰ Muğîre b. Şu‘be’nin kendisinden başlayarak kabilesinin adını taşıyan Sakîf’e kadar olan şeceresi, Muğîre b. Şu‘be b. Ebî Âmir b. Mes’ûd b. Muattib b. Mâlik b. Ka’b b. Amr b. Sa’d b. Avf b. Kasiy (es-Sekâfî) şeklindedir.¹¹

Kaynaklarda Muğîre b. Şu‘be’nin üç farklı künyesinden bahsedilmektedir. Bunlar; Ebû Abdullah,¹² Ebû İsâ¹³ ve Ebû Muhammed’tir.¹⁴ Bu künyelerin dışında,

¹ İrfan Aycan, “Mugire b. Şu‘be”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yay., 2005), 30: 376-377.

² Hayreddîn Ziriklî, *el-A‘lâm* (Beirut: 2002), 7: 277; Ahmed Hutayt, *el-Muğîre b. Şu‘be es-Sekâfî* (Beirut: 2002), 25.

³ Muğîre’nin doğum tarihiyle ilgili değerlendirmeler için “*Muğîre b. Şu‘be’nin Hayatı ve Kişiliği*” adlı Doktora Tezimizin 31-32’nci sayfalarına bakınız.

⁴ Ebû Abdillâh Muhammed İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l-Kübrâ*, 1-11, thk. Ali Muhammed Ömer (Kahire: 1421/2001), 5: 173.

⁵ Ebû Hâtîm Muhammed İbn Hibbân, *es-Sikât*, 1-9, (Haydarâbat: 1393/1973), 3: 372.

⁶ İbn Sa’d, *Tabakât*, 5: 173.

⁷ Ebû’l-Ferec Alî b. el-Hüseyn b. Muhammed b. Ahmed el-Kureşî el-İsfahânî, *Kitâbü’l-Eğânî*, 1-23, thk. İhsan Abbas-İbrahim es-Seâfin-Bekir Abbas (Beirut: 1429/2008), 16: 55.

⁸ Halife b. Hayyât, *et-Tabakât*, thk. Süheyl Zekkâr (Şam: Daru’l-Fikr, 1414/1993), 105; Ebû’l-Hasen Ahmed b. Yahyâ b. Câbir b. Dâvûd el-Belâzürî, *Ensâbu’l-Eşrâf*, 1-13, thk. Süheyl Zekkâr-Riyad Ziriklî (Beirut: 1417/1996), 13: 343.

⁹ İbn Sa’d, *Tabakât*, 5: 173; Halife b. Hayyât, *et-Tabakât*, 222; Belâzürî, *Ensâbu’l-Eşrâf*, 13: 343.

¹⁰ İbn Sa’d, *Tabakât*, V, 173; Halife b. Hayyât, *et-Tabakât*, 222; Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim b. Kuteybe ed-Dîneverî, *el-Maârif*, thk. Servet Ukkâşe. 2. Baskı (Kahire: 1992), 294; Belâzürî, *Ensâbu’l-Eşrâf*, 13: 343.

¹¹ Muğîre b. Şu‘be’nin neseb bilgileri için adı geçen tezimizin 33 ile 36’nci sayfalarına bakınız.

¹² İbn Sa’d, *Tabakât*, 5: 173, 8: 143; Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil el-Buhârî, *Târihu’l-Kebîr*, 1-8, thk. Muhammed Abdülmüfid Han (Haydarâbad: trz.), 7: 316.

¹³ Buhârî, *Târihu’l-Kebîr*, 7: 316; Ebû Yusuf Ya’kub b. Süfyân el-Fesevî, *el-Ma’rifetü ve’t-Târih*, 1-3, thk. Ekrem Ziya el-Ömerî (Beirut: 1401/1981), 3: 78; Belâzürî, *Ensâbu’l-Eşrâf*, 13: 345; Ebû Nuaym Ahmed b. Abdillâh b. İshâk el-İsfahânî, *Ma’rifetü’s-Sahâbe*, 1-7, thk. Âdil b. Yûsuf el-Ğazzâzî (Riyad 1419/1998), 4: 1817.

aklını yerli yerinde kullanması ve problemleri hızlı ve isabetli bir şekilde çözmesi nedeniyle ayrıca kendisine, “Muğîretü’r-Re’y”¹⁵ de denilmektedir. Muğîre’ye “Ebû Îsâ” künyesini Hz. Peygamber (sav)’in,¹⁶ “Ebû Abdullah” künyesini ise Hz. Ömer’in¹⁷ verdiği rivayet edilmektedir. Bu künyelerden Ebû Abdullah’ın daha çok tercih edildiği ve yaygın olduğu anlaşılmaktadır.

Kaynaklarda Muğîre b. Şu’be’nin fazla evlilik yapan birisi olarak lanse edildiği görülmekte, hatta onun bin sayısını bulan evliliğinden bahsedilmektedir. Bu iddialara rağmen onun, Ebû Süfyan’ın Meymûne ve Âmine adlı iki kızı, Osman b. Maz’un’un kızı Zeynep, Sa’d b. Ebî Vakkas’ın kızı Hafsa, Cerîr b. Abdullah el-Becelî’nin kızı Aîşe, Umâre b. Ukbe b. Ebî Muayt’ın kızı Ümmü Eyyûb, Haccac b. Yusuf es-Sekafî’nin annesi olan Fâria bnt. Hemmam ve Ümmü Muhammed bnt. Münebbih ile olmak üzere sadece sekiz kadınla evlilik yapmış olduğu tespit edilmiştir. Muğîre’nin bu evlilikleri dışında herhangi bir evliliğine kaynaklarda rastlanmamıştır.¹⁸

Kaynaklara göre Muğîre b. Şu’be’nin; Urve,¹⁹ Hamza,²⁰ Akkâr,²¹ Ya’fûr,²² Muğîre b. Muğîre,²³ Ya’kub,²⁴ Hemmam,²⁵ Ca’fer,²⁶ Ğaffâr,²⁷ Mutarrif²⁸ adlı on erkek ve Safiyye adında bir kız çocuğu olmak üzere toplamda ise on bir çocuğunun olduğu tespit edilmiştir.²⁹

Muğîre b. Şu’be’nin çocukluk ve gençlik yılları hakkında cüz’î olarak elde edilen bilgilerden onun gençlik yıllarında sadık bir müşrik olarak, bakıcılığını ve kapıcılığını kendi kabilesinin yapmış olduğu Lât putuna taptığı³⁰ ve hizmetinde

¹⁴ Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî en-Nevevî, *Tehzîbü’l-Esmâ ve’l-Luğât*, 1-4, (Beyrut: trz.), 2: 109; Ebû’l-Haccâc Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdîrahmân b. Yûsuf el-Mizzî, *Tehzîbü’l-Kemâl fî Esmâi’r-Ricâl*, 1-35, thk. Beşşâr Avvâd Ma’ruf (Beyrut: 1400/1980), 28: 370.

¹⁵ İbn Sa’d, *Tabakât*, 5: 173; İsfahânî, *Kitâbü’l-Eğânî*, 16: 55; Mizzî, *Tehzîbü’l-Kemâl*, 28: 371.

¹⁶ Belâzürî, *Ensâbu’l-Eşraf*, 13: 345; Ebû’l-Hasen İzzüddîn Alî b. Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî (İbnü’l-Esîr), *Üsdü’l-Ğabe fî Ma’rifeti’s-Sahâbe*, 1-6, (Beyrut: Daru’l-Fikr, 1409/1989), 4: 472. Muğîre’ye Ebû Îsâ künyesi, çocuğuna nispetle verilmiş bir künye değildir.

¹⁷ Fesevî, *el-Ma’rifetü ve’t-Târih*, 3: 78; İsfahânî, *Kitâbü’l-Eğânî*, 16: 55; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-Ğabe*, 4: 472.

¹⁸ Muğîre b. Şu’be’nin evlilikleriyle ilgili ayrıntılı bilgi için adı geçen tezimizin 38 ile 46’ncı sayfalarına bakınız.

¹⁹ İbn Sa’d, *Tabakât*, 8: 387; Ebû’l-Hasen Alî b. Abdillâh b. Ca’fer b. Necîh es-Sa’dî (İbnü’l-Medîni), *Tesmiyetü min Ruviye Anhü min Evlâdi’l-Aşere*, thk. Ali Muhammed Cimmâz (Kuveyt: 1402/1982), 105; Buhârî, *Târihu’l-Kebîr*, 1: 324, 7: 32; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-Ğabe*, 4: 472.

²⁰ İbn Sa’d, *Tabakât*, 8: 173; İbnü’l-Medîni, *Tesmiye*, 105; İbn Hibbân, *es-Sikât*, 5: 195; Mizzî, *Tehzîbü’l-Kemâl*, 20: 37; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-Ğabe*, 4: 472.

²¹ İbn Sa’d, *Tabakât*, 8: 173; İbnü’l-Medîni, *Tesmiye*, 105; Buhârî, *Târihu’l-Kebîr*, 7: 94; İbn Hibbân, *es-Sikât*, 5: 195; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-Ğabe*, 4: 472.

²² İbn Sa’d, *Tabakât*, 8: 173; İbn Hibbân, *es-Sikât*, 5: 559; Mizzî, *Tehzîbü’l-Kemâl*, 20: 37.

²³ Belâzürî, *Ensâbu’l-Eşraf*, 13: 351.

²⁴ İbnü’l-Medîni, *Tesmiye*, 105; İbn Hibbân, *es-Sikât*, 5: 195.

²⁵ Belâzürî, *Ensâbu’l-Eşraf*, 13: 351.

²⁶ Belâzürî, *Ensâbu’l-Eşraf*, 13: 351.

²⁷ İbn Hibbân, *es-Sikât*, 5: 559; Mizzî, *Tehzîbü’l-Kemâl*, 20: 37.

²⁸ Belâzürî, *Ensâbu’l-Eşraf*, 7: 405, 13: 351. Ayrıca bkz. Zirikî, *el-A’lâm*, 7: 251-252.

²⁹ Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed İbn Ebî Şeybe, *el-Kitâbü’l-Musannef fî’l-Ehâdisi ve’l-Âsâr*, 1-7, thk. Kemal Yusuf el-Hut (Riyad: 1409/1988), 5: 455; Buhârî, *Târihu’l-Kebîr*, 7: 318; İbn Hibbân, *es-Sikât*, 5: 408.

³⁰ Ebû’l-Fidâ’ İmâdüddîn İsmâil b. Şihâbiddîn Ömer İbn Kesîr, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, 1-15, (nşr., Daru’l-Fikr: 1407/1986), 2: 192.

bulunduğu anlaşılmaktadır.³¹ Ayrıca onun Sakîf kabilesi içerisinde ücretli bir işçi olduğu da rivayet edilmiştir.³²

Muğîre b. Şu'be'nin çocukluk ve gençlik yılları hakkında bilgi eksikliğine rağmen, onun bu yıllarda sıkça Mekke'ye geldiği, Hz. Peygamber (sav)'i tanıdığı ve tebliğ ettiği dinden haberdar olduğu anlaşılmaktadır.³³

İslâm'a girmeden önce Muğîre b. Şu'be'nin de, zamanının geçerli mesleklerinden ve bölge insanının karakteristik özelliklerinden biri haline gelen ticaretle uğraştığı ve bu sayede geziler yaparak bilgi ve görgüsünü artırdığı kanaati hâkim olmaktadır. Bizi bu kanaate götüren ise İslâm öncesi devirde Kureyş'in önde gelenlerinden olan Hz. Osman ve Amr b. el-Âs gibi Muğîre b. Şu'be'nin de birçok defa ticari amaçla Mısır'a gitmiş olduğuna dair rivayetlerdir.³⁴

2. HZ. PEYGAMBER (sav) DÖNEMİNDE MUĞİRE B. ŞU'BE

Muğîre b. Şu'be'nin İslâm'a giriş tarihinin belirlenmesi konusunda kaynaklarda bir ihtilafın olduğu görülmektedir. Onun, Uhud Savaşından kısa bir zaman sonra Müslüman olduğunu söyleyenler olduğu gibi,³⁵ Hendek Savaşı yılında³⁶ veya Hendek Savaşı'ndan sonra³⁷ Müslüman olarak Medine'ye geldiğini söyleyenler de bulunmaktadır. Kaynakların genel eğilimine göre ise Muğîre b. Şu'be'nin hicretin 5'nci yılına (5/626-627) tekabül eden Hendek Savaşı'nın yapıldığı günlerde veya bir müddet sonra Medine'ye gelip Müslüman olduğunu söylemek mümkündür.

Muğîre b. Şu'be'nin İslâm'a nasıl ve ne şekilde girdiği hususu da tartışmalıdır. Onun, Sakîf kabilesinden bazı kimselerle beraber Mısır'a yaptığı seyahatin dönüşünde Müslüman olduğu hususunda kaynaklarda bir ittifakın olduğu görülmektedir. Bununla birlikte Muğîre b. Şu'be'nin Mısır seyahatiyle ilgili rivayetlere baktığımızda müelliflerin birbirlerine taban tabana zıt iki görüş etrafında kümellendikleri anlaşılmaktadır. Bunlardan bir kısmı Muğîre'nin yol arkadaşlarını öldürdüğünü kabul edip bu konuda rivayette bulunurken, diğer bir kısmı ise, aynı yolculuk hadisesinde böyle bir öldürme hadisesinin meydana gelmediğini belirtmektedirler.

³¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, 5: 173; Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, 1-25, thk. Şuayb Arnavud (Nşr: Müessesetü'r-Risale, 1405/1985), 3: 24.

³² Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehebî, *Tarihu'l-İslâm*, thk. Ömer Abdüsselam Tedmürî, 3. Baskı (Beyrut: 1413/1993), 2: 669; Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ebî Bekr b. Eyyüb (İbn Kayyim el-Cevziyye), *Zâdü'l-Meâd fî Hedyi Hayri'l-İbâd*, 1-5, (Beyrut: 1415/1994), 3: 251. Bu bilgi diğer kaynaklarda teyid edilememiştir.

³³ Ebû Abdillâh Muhammed İbn İshak, *es-Sîre*, thk. Süheyl Zekkâr (Beyrut: 1398/1978), 210; İbn Ebî Şeybe, *Kitabü'l-Musannef*, 7: 255; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 3: 64-65.

³⁴ Belâzürî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, 13: 343; Şükrî Faysal, *Hareketü'l-Fethi'l-İslâmî fi'l-Karni'l-Evvel* (Beyrut: 1982), 113; Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 1-2, trc. Salih Tuğ (İstanbul: İrfan Yayıncılık, 1414/1993), 1: 313.

³⁵ Belâzürî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, 13: 344. Belâzürî'de aynı yerde hicretin 6'ncı senesinde Müslüman olduğuna dair bir bilgi daha vardır.

³⁶ Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed İbn Abdilberr, *el-İstiâb fî Ma'rifeti'l-Ashâb*, 1-4, thk. Ali Muhammed Bicâvî (Beyrut: 1412/1992), 4: 1445; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gabe*, 5: 258; Ebû'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Süyûtî, *Husnü'l-Muhâdara fî Tarihi Mısır ve'l-Kahire*, 1-2, thk. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim (Mısır: 1387/1967), 1: 238.

³⁷ Ahmed Cevdet Paşa, *Peygamberler ve Halifeler Tarihi (Kısas-ı Enbiyâ ve Tevârihu'l-Hulefâ)*, sad., Ali Arslan (İstanbul: Hikmet Neşriyat, 2011), 126.

Muğîre b. Şu‘be’nin Mısır yolculuğu dönüşünde yol arkadaşlarını öldürdüğünü zikredenlerin de kendi aralarında bir ittifak halinde olmadıkları, onlar Muğîre’nin 1 ile 13 kişi arasında değişen sayıda kişiyi öldürüp, memleketine gitmeden Medine’ye gidip Müslüman olduğunu ifade etmektedirler.³⁸

Diğer taraftan aralarında aralarında Ebû Nuaym el-İsfahânî (430/1038), İbn Teymiyye (728/1328), İbn Hadîde (783/138), Makrîzî (845/1441) ve Süyûtî (911/1505) gibi müellifler Muğîre’nin kabiledaşlarıyla yapmış olduğu Mısır seyahatinde heyet üyelerinin Mısır kralı Mukavkıs ile faydalı bir görüşme yaptıklarını, görüşmeler esnasında Mukavkıs’ın heyet üyelerine Hz. Peygamber ve tebliğ ettiği din hakkında sorular sorduğunu rivayet etmektedirler. Sakîf heyetiyle Mukavkıs’ın, Hz. Peygamber hakkında karşılıklı soru ve cevap şeklinde yaptıkları görüşmelerin Muğîre b. Şu‘be’nin kalp ve zihin dünyasında izler bıraktığı ve bu nedenle Hz. Peygamber’in peygamberliği ve nübüvvet alametleri hakkında kendisinde bir araştırma isteğinin meydana geldiği anlaşılmaktadır. Bu amaçla Mukavkıs ile yapılan görüşmenin ardından Mâlikoğulları³⁹ memleketlerine dönmüş, fakat Muğîre b. Şu‘be Mısır’da kalarak şehirlerinin yanı başında ortaya çıkan yeni din ve peygamberi hakkında araştırma faaliyetlerine girişmiştir. Bu amaçla o, Mısır’ın en önemli kiliselerinde görev yapan Kıptî ve Rumların papaz ve keşişleriyle görüşmeler yapmış ve hatta Kıptîlerin en bilgin ve kültürlüsü olan ve hastaların gelip onda şifa buldukları başrahip “Ebû Ganiyye” ile de müzakerelerde bulunmuştur.⁴⁰

Zikredilen kaynaklara göre Muğîre b. Şu‘be, Mısır’da, Hz. Peygamber (sav) ve getirmiş olduğu din hakkında yapmış olduğu araştırma neticesinde, onun hak ve gerçek bir peygamber olduğunu anlayarak hiç beklemeden Allah Rasûlü’nün yanına gitmiş ve İslâm’a girmiştir.⁴¹ Bu anlamda onu, İslâm’la şereflenen ilk Taif’li olarak zikretmemiz yanlış bir değerlendirme olmayacaktır.⁴²

³⁸ Muğîre’nin Mısır seyahatiyle ilgili değerlendirmeler için adı geçen tezimizin 51 ile 60’ncı sayfalarına bakınız.

³⁹ Sakîf’in Ahlâf ve Benî Mâlik diye iki kolu bulunmaktadır. Muğîre, Ahlâfın bir üyesi olarak Mâlikoğulları ile Mısır’a gitmiştir.

⁴⁰ Ebû Nuaym Ahmed b. Abdillâh b. İshâk el-İsfahânî, *Delâilü’n-Nübüvve*, 1-2, thk. Muhammed Ravas Kal’acî-Abdülber Abbâs (Beyrut: 1406/1986), 1: 85-89; Ebû’l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmed b. Abdilhalîm el-Harrânî (İbn Teymiyye), *el-Cevâbü’s-Sahîh Limen Beddele Dîne’l-Mesih*, 1-4, thk. Ali b. Hasan-Abdülaziz b. İbrahim-Hamdan b. Muhammed (Suudi Arabistan: 1419/1999), 1: 294-295; Cemâleddin Muhammed (Abdullah) b. Ali b. Ahmed b. Abdurrahman b. Hasan el-Ensârî (İbn Hadîde), *el-Misbâhu’l-Muzî fî Kitâbi’n-Nebiyi’l-Ümmiyyi ve Rusulihî ilâ Mülûkü’l-Arz’ı min Arabî ve Asemî*, thk. Muhammed Azimüddîn (Beyrut: trz), 2: 120-122; Ebû’l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmed b. Alî b. Abdilkâdir b. Muhammed el-Makrîzî, *İmtâ’u’l-Esmâ*, 1-15, thk. Muhammed Abdülhamîd en-Nümeysî (Beyrut: 1420/1999), 3: 363-364; Süyûtî, *Husnü’l-Muhâdara*, 1: 102-104.

⁴¹ Ebû Nuaym el-İsfahânî, *Delâilü’n-Nübüvve*, 1: 85-89; İbn Teymiyye, *el-Cevâbü’s-Sahîh*, 1: 295-299; İbn Hadîde, *el-Misbâhu’l-Muzî*, 1: 120-122; Makrîzî, *İmtâ’u’l-Esmâ*, 3: 363-364; Süyûtî, *Husnü’l-Muhâdara*, 1: 102-104.

⁴² Siddîqui, Muğîre b. Şu‘be’nin Hudeybiye’den önce Sakîf kabilesinden İslâm’a giren ilk Müslümanlardan olduğunu, ancak Sakîf’ten en erken Müslüman olanın Âmir b. Gaylan olduğunu belirtmektedir. Bkz. Muhammad Yasın Mazhar Siddîqui, *Organisation of Government Under the Prophet* (Delhi: 2009), 86. Ancak Siddîqui’nin ifade ettiği bu bilgiye, başka hiçbir kaynaktan ulaşılamamıştır. İbn Hacer el-Askalânî ise Âmir b. Gaylan’ın Taif’in fethinden sonra Müslüman olduğunu belirtmektedir. Bkz. Ebû’l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed (İbn Hacer) el-Askalânî, *el-İsâbe fî Temyizi’s-Sahâbe*, 1-8, thk. Âdil Ahmed Abdülmevcûd ve Ali Muhammed Meûz (Beyrut: 1415/1995), 3: 481-482. Münîr Muhammed Gadbân ise bizim gibi düşünerek Muğîre’nin

Muğîre b. Şu'be'nin Hz. Peygamber (sav) ile çıktığı ilk sefer hicretin 6'ncı yılında (6/627-628) yapılan Hudeybiye seferidir.⁴³ Umre niyetiyle çıkılan bu seferde Mekkeliler, Hz. Peygamber ve arkadaşlarının Mekke'ye girip Kâbe'yi tavaf yapmalarına müsaade etmemişler ve bunun üzerine taraflar arasında müzakereler için elçiler gidip gelmiştir. Muğîre b. Şu'be, Mekkelilerle müşriklerin elçileriyle yapılan görüşmeler esnasında elinde kılıç başında miğfer olduğu şekilde Hz. Peygamber'in başucunda durarak onun koruma görevliliğini üstlenmiş/yapmış ve Kureyş adına gelen elçilerin muhtemel tehdit ve tehlikeli davranışlarına karşı onu korumuştur.⁴⁴ Ayrıca o, Hudeybiye'de yapılan "Bey'atü'r-Rıdvan'a da"⁴⁵ katılarak Allah (cc)'in kendisinden razı olduğu şerefli kulları arasında yerini almıştır.⁴⁶

Muğîre b. Şu'be, İslâm'a girdikten sonra Hz. Peygamber'in bizzat yaptığı bütün seferlere katıldığı gibi, Allah Rasûlü'nün görevlendirdiği seferlere de katılmıştır. Bu anlamda o, Hz. Peygamber ile Hayber'in Fethine⁴⁷ Mekke'nin Fethine, Huneyn Savaşına,⁴⁸ Taif Kuşatmasına,⁴⁹ Tebûk Seferine⁵⁰ ve Veda Haccına⁵¹ katıldığı gibi Hz. Peygamber'in emriyle Zatü's-Selâsil Gazvesine⁵² de katılmıştır. Bunun dışında Muğîre, Sakîf kabilesinin ve bir zamanlar kendi taptığı put da olan Lât'ı kırmakla görevlendirilen iki komutandan biri olarak Taif'e gönderilmiş,⁵³ ayrıca Hz. Peygamber'in elçisi olarak Necran Hristiyanlarına gitmesi için görevlendirilmiştir.⁵⁴

Muğîre b. Şu'be'nin Hudeybiye anlaşması esnasında Hz. Peygamber'in yanı başında durup onun koruma görevliliğini yapmak suretiyle başladığı ilk görev hayatı,

---

Sakîf'ten ilk Müslüman olan kimse olduğunu ifade etmektedir. Bkz. Gadbân, Münîr Muhammed, *el-Muğîre b. Şu'be es-Siyâsiyyü'l-Mücâhid* (Kahire: Dâru's-Selam, 1433/2012), 59-64.

⁴³ Muğîre b. Şu'be, Hz. Peygamber'in hicretin 6'ncı senesinde Zilkâde ayında yapmış olduğu Hudeybiye umresine kadar hep yanında kaldığını ve kendisiyle çıktığı ilk seferin bu olduğunu söylemektedir. Bkz. İbn Sa'd, *Tabakât*, 5: 175, 8: 143. Ayrıca bkz., İsfahânî, *Kitâbü'l-Eğânî*, 16: 57.

⁴⁴ Ebû Bekr Muhammed b. Müslim b. Ubeydillâh İbn Şihâb ez-Zührî, *el-Meğâzî*, thk. Süheyl Zekkâr (Şam: 1400/1980), 52-53; Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer el-Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, 1-3, thk. Marsden Jones (Beyrut: 1409/1998), 2: 595-596; Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik ibn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1-2, thk. Mustafa es-Sakâ - İbrahim el-Ebyârî - Abdülhafız Çelebî (Mısır: 1375/1955), 2: 313-314; İbn Ebî Şeybe, *Kitâbü'l-Musannef*, 7: 387.

⁴⁵ Fetih 48/ 18.

⁴⁶ Belâziürî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, 13: 344; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, 3: 21; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*, 6: 156. Muğîre b. Şu'be, ayrıca, Hz. Peygamber'in Hudeybiye anlaşması sonrası kendisini takip ederek kurbanlarını kesip saç tıraşı olanlar için yapmış olduğu dua'dan da nasiplenme şerefine nail olmuş, imtiyazlı sahâbî konumundadır. Bkz. Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, 2: 615.

⁴⁷ Ebü'l-Meâlî Bahâüddîn Muhammed b. Alî İbn Hamdûn, *et-Tezkiratü'l-Hamdûniyye*, 1-10, (Beyrut: 1417/1997), 2: 337.

⁴⁸ Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, 3: 911; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2: 450; Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Târihu'l-Ümem ve'l-Mülûk*, 1-11, (Beyrut: 1387/1967), 3: 78.

⁴⁹ Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, 3: 929; Taberî, *Târih*, 3: 84.

⁵⁰ Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, 3: 1011-1012; Hüseyin b. Muhammed b. el-Hasan ed-Diyarбекrî, *Târihu'l-Hamîs fî Ahvâli Enfesi'n-Nefîs*, 1-2, (Beyrut: Dâru Sâdir, trz.), 2: 164; Makrîzî, *İmtâ'u'l-Esmâ*, 6: 361;

⁵¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, 5: 176; Ebü'l-Kâsım Ali b. el-Hasan b. Hibetillâh (İbn Asâkir), *Târihu Dimaşk*, 1-80, thk. Amr b. Ğarâmetü'l-Amravî (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1415/1995), 60: 16.

⁵² Zatü's-Selâsil Gazvesine katılması ile ilgili bilgiler için adı geçen tezimiz 71 ile 73'nci sayfalarına bakınız.

⁵³ Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, 3: 971-972; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2: 542; İbn Kayyim el-Cevziyye, *Zâdü'l-Meâd*, 3: 522-524.

⁵⁴ İbn Ebî Şeybe, *Kitâbü'l-Musannef*, 7: 427; İbn Kayyim el-Cevziyye, *Zâdü'l-Meâd*, 3: 557; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 1: 276, 2: 67.

süreç içerisinde farklı görevlerle devam etmiştir. Muğîre b. Şu'be'nin okur-yazar olarak öne çıkıp temayüz etmesi, Hz. Peygamber tarafından vahiy kâtibi olarak değerlendirilmesini sağlamıştır.⁵⁵ Ayrıca Hz. Peygamber'in Arap yarımadası üzerinde yaşayan bazı kabile başkanlarına yazdığı mektuplar veya temsilcileriyle yapılan görüşmeler neticesinde yapılan anlaşmaların metinlerinin bir kısmını Muğîre'nin kaleme aldığı veya yazılan metinlerin şahidi olduğu ilgili kaynaklardan anlaşılmaktadır. Muğîre b. Şu'be'nin, vahiy ve devlet kâtipliğinin dışında, Hz. Peygamber'in özel işleri ve ihtiyaçlarıyla ilgili yazıları da yazdığı rivayet edilmektedir.⁵⁶

Muğîre b. Şu'be'nin özellikle hicretin 9'ncü yılında Arap yarımadasının her tarafından yoğun bir şekilde Medine'ye gelen ve "Senedü'l-Vüfûd = Heyetler/elçiler yılı" olarak adlandırılan yıl içerisinde Medine'ye gelen misafirlerin ağırlanması evini açmak suretiyle Hz. Peygamber'e yardımcı olduğu gibi⁵⁷ seferde ve hazırda Allah Rasûlü'nün abdest ve temizlik (taharet) suyu ihtiyacının karşılanmasında da Hz. Peygamber'in yakın hizmetinde bulunmuştur.⁵⁸

Hz. Peygamber (sav), Veda Haccından döndükten sonra yaklaşık 3 ay kadar ömür sürmüştür. Vefat etmesiyle sonuçlanan hastalığı takriben 12-15 gün kadar sürmüş⁵⁹ ve bu süre içerisinde Şam tarafında bulunan Mûte'ye ikinci bir askeri seferin ve bu seferin hazırlıklarının yapılması talimatını vermişti.⁶⁰

Hz. Peygamber'in vefat ettiği gün,⁶¹ hastalığında hafif bir düzelme olunca o, ashâbıyla birlikte namaz kılmak için Mescid'e çıkmış ve onlarla birlikte Hz. Ebû Bekir'in arkasında sabah namazını kılmıştır. Namaz sonrası ashâbına Mûte'ye gitmesi gereken Üsâme ordusuyla ilgili yapmaları gereken talimatları yineleyerek ve onlara son cümlelerini söyleyerek evine -Hz. Aişe'nin yanına- dönmüş ve istirahate çekilmiştir.

⁵⁵ Ebü'l-Feth Fethuddîn Muhammed b. Muhammed (İbn Seyyidünnâs), *Uyûnü'l-Eser fî Fünûni'l-Meğâzi ve's-Şemâil ve's-Siyer*, 1-2, thk. İbrahim Muhammed Ramazan (Beyrut: 1414/1993), 2: 382; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 5: 350.

⁵⁶ Ebü'l-Hasen Alî b. el-Hüseyn b. Alî el-Mes'ûdî, *et-Tenbîh ve'l-İşrâf*, tsh. Abdullah İsmail es-Sâvî (Kahire: trz.), 245; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*, 2: 80; Muhammed Abdülhay el-Kettânî, *et-Terâtübu'l-İdâriyye (Hz. Peygamber'in Yönetimi)*, 1-2, trc. Ahmet Özel (İstanbul: İz yayıncılık, 2003), 1: 274; Sıddıqui, *Organisation of Government*, 225. Bu konuda daha fazla bilgi için bkz. Aktaş, *Muğîre b. Şu'be'nin Hayatı ve Kişiliği*, 93-98.

⁵⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, 1: 258-259, 271-273, 8: 64-65, 71. Ayrıca bkz. Ahmet Önkâl, *Rasûlüllah'ın İslâm'a Da'vet Metodu* (Konya: Esra Yayıncılık, 1990), 141; İbrahim Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2003), 255.

⁵⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, 5: 176; Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl el-Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, thk. Muhammed Züheyr b. Nâsır (Nşr: Dâru Tûkun Necâh, 1422/2001), 1: 47, 51; Ebü'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Ali b. Muhammed el-Bağdâdî (İbnü'l-Cevzî), *Telkîhu Fühûmi Ehli'l-Eser fî Uyûni't-Tarih ve's-Siyer* (Beyrut: 1417/1997), 108.

⁵⁹ Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzi*, 3: 1117-1119; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2: 642; İbn Sa'd, *Tabakât*, 2: 237-238.

⁶⁰ İlk Mûte seferi, hicretin 8'nci yılı (8/629) Cemaziyelevvel ayında Zeyd b. Hârîse komutanlığında gerçekleşmiştir. Hz. Peygamber (sav) göndermiş olduğu bu ordudaki askerlere Zeyd öldürülürse yerine Cafer b. Ebî Talib'in, Cafer öldürülürse yerine Abdullah b. Revâha'nın geçirilmesini emretmiştir. Bkz. Ebü'l-Hasen İzzüddîn Alî b. Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî (İbnü'l-Esîr), *el-Kâmil fi't-Tarih*, 1-10, thk. Ömer Abdüsselam Tedmûrî (Beyrut: 1417/1997), 2: 111.

⁶¹ Hz. Peygamber (sav) Rabîulevvel ayının 12'nci Pazartesi günü vefat etmiştir. Bkz. Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzi*, 3: 1120; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2: 654; İbn Sa'd, *Tabakât*, 2: 237-238, 265.

Hız. Peygamber'in hastalığının ağırlaştığı veya ölüm -anının yaklaştığı- haberi Medine'nin dışında Mûte'ye gitmek için hareket etmek üzere olan Üsâme ve yanındaki ashâba ulaşınca, onların veya onlardan bir kısmının hemen Medine'ye dönerek Hız. Peygamber'in yanına geldikleri ilgili kaynaklardan anlaşılmaktadır. Öyle ki Hız. Ömer ile Muğîre b. Şu'be'nin, durumun aciliyetine binaen Mûte ordusundan ayrılarak Rasûlüllah'ın bulunduğu odaya geldikleri, içeri girmek için Hız. Aişe'den izin istedikleri, izin verilince de girip Hız. Peygamber'in son anlarına şahit oldukları görülmektedir. Bu zaman diliminde Hız. Aişe, kucağında bulunan Rasûlüllah'ın vefat ettiğini anlayıp idrak edememişti.⁶² Bununla birlikte orada bulunan Muğîre, Hız. Peygamber'in vefat ettiğini anlayıp bu durumu Hız. Ömer'e ve Hız. Aişe'ye bildirmiştir.⁶³ Muğîre b. Şu'be, âlemlere rahmet olarak gönderilen Hız. Peygamber'in bir beşer olarak vefat edip Rabbine kavuştuğu hususunu, duygusallığa kapılmadan aklıyla idrak etmiş ve ölüm karşısında dirayetli bir duruş sergileyerek, bu hadisenin Müslümanlara duyurulmasına vesile olmuştur.⁶⁴

3. HULEFÂ-Yİ RÂŞİDİN DÖNEMİNDE MUĞİRE B. ŞU'BE

3.1. Hız. Ebû Bekir Döneminde Muğîre b. Şu'be

Hız. Ebû Bekir dönemi, Müslümanların dinî ve siyasî olarak ilk kez çok büyük sıkıntılarla karşılaştıkları dönemdir. Bu dönemde ortaya çıkan sıkıntıların çözümünde Muğîre'nin, Hız. Ebû Bekir'e yapmış olduğu akıllı tavsiyelerin katkısının olduğu görülmektedir.

Hız. Peygamber'in, Mûte'ye gitmesi için ordu komutanı olarak tayin ettiği Üsâme b. Zeyd'e, ordusuyla birlikte ivedilikle sefere çıkmaları talimatını vermesinin hemen akabinde vefat etmesi, Müslümanların hiç beklemedikleri ve tahmin edemeyecekleri karışık bir dinî-siyasî sürecin içerisine girmelerine neden olmuştur. Hız. Peygamber'in vefatından henüz daha birkaç saat geçmeden, bu sıkıntı kendini açıkça ve keskin bir şekilde göstermiştir. Bu sıkıntı, yönetim sıkıntısıydı, yani Allah Rasûlü adına Müslümanlar arasındaki din ve dünya işlerini yönetme meselesiydi.

Hız. Peygamber'in vefat etmesi haberi nedeniyle, Müslümanlarda oluşan üzüntü ve yıkılmışlık halet-i ruhiyesini sakinleştirme görevini Hız. Ebû Bekir üzerine almıştı.⁶⁵ Hız. Ali ve ehl-i beyt mensupları ise Rasûlüllah'ın hâne-i saadetinde onun techiz ve tekfini için istişare halindeydiler.⁶⁶ Bu sırada Ensar'ın ileri gelenlerinin Sakîfetü Beni Saîde'de -Saîde oğullarının bahçesi/gölgeliği anlamında- toplandıklarını, Allah Rasûlünden sonrası Müslümanların liderliği için Hazrec kabilesinin reisi Sa'd b. Ubâde'yi halife seçip ona biat etmek üzere olduklarını öğrenen Muğîre b. Şu'be,

⁶² İbn Sa'd, *Tabakât*, 2: 228-229. İbn Sa'd'da ayrıca, Hız. Peygamber'in, Hız. Ali'nin kucağında vefat ettiğini zikreden rivayetler de bulunmaktadır. Bkz. İbn Sa'd, *Tabakât*, 2: 230.

⁶³ İbn Sa'd, *Tabakât*, 2: 233-234; Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî (Ahmed b. Hanbel), *Müsned*, 1-45, thk. Şuayb Arnavud-Adil Mürşid (Nşr: Müessesetü'r-Risale, 1421/2001), 46: 34-35; Ebû'l-Hasen Ahmed b. Yahyâ b. Câbir b. Dâvûd el-Belâzürî, *Fütûhu'l-Buldân* (Beyrut: 1408/1988), 563; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, 2: 466-467; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 5: 240.

⁶⁴ Hız. Peygamber'in vefat anıyla ilgili değerlendirmeler için adı geçen tezimizin 102 ile 105'nci sayfalarına bakınız.

⁶⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, 2: 235-236.

⁶⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, 2: 241-245; Taberî, *Târih*, 3: 219.

İslâm'ın ve Müslümanların geleceği açısından duruma müdahale edilmesi gerektiğini düşünerek hadiseyi Hz. Ömer'e bildirmiştir.⁶⁷

Ensar'ın, Hazrecli Sa'd b. Ubâde'yi halife seçmek için toplantı yaptığını Muğîre b. Şu'be'den öğrenen Hz. Ömer, bu ciddi fiilî durumu Hz. Ebû Bekir'e haber verip Ebû Ubeyde b. Cerrah ve aralarında Muğîre b. Şu'be'nin de olduğunu düşündüğümüz diğer bazı ashâb ile birlikte Beni Saîde Sakîfesine giderek olaya müdahil olmuşlardır.⁶⁸ Hz. Ebû Bekir önderliğinde muhacirlerden oluşan grubun da katılmasıyla yapılan görüşmeler neticesinde o günkü Müslüman Arap toplumunun kabul etmeyecekleri bir halife seçimi engellenerek, hali hazırdaki topluluk içerisinde Hz. Ebû Bekir'e ilk biatlar yapılarak halife seçilmesini sağlamışlardır.⁶⁹

Hz. Ebû Bekir'in, Beni Saîde Sakîfesinde ani gelişen ve kendisine biatle sonuçlanan halife seçilme sürecine, Hz. Peygamber (sav)'in techiz ve tekfin işleriyle ilgilenen Hz. Ali ve Hz. Abbas gibi yakın akrabaları katılamamıştı.⁷⁰ Kaynaklarda, Hz. Ebû Bekir'in halife seçilme şekline ve sürecine başta Hz. Ali olmak üzere bazı Abdülmuttalip oğullarının -mazeretleri nedeniyle- katılamamaları ve ayrıca görüşleri alınmadığı gerekçesiyle kırıldıkları ve Hz. Ebû Bekir'e hemen biat etmedikleri iddiaları da bulunmaktadır.⁷¹

Hz. Ebû Bekir'in Mescid-i Nebevî'de, Medine'de bulunan herkesten biat almasına rağmen, biattan geri kalan bazı kimselerin bulunması, fitneye sebep olabilecek hadiselerdendi. Bu durum üzerine Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Ebû Ubeyde b. Cerrah ve Muğîre b. Şu'be'ye haber göndererek, bu durum karşısında ne yapılması gerektiği ile ilgili fikirlerini sormuştur. Bunun üzerine Muğîre b. Şu'be, Hz. Ebû Bekir'e -Haşimoğullarının büyüğü olan- Hz. Abbas ile diyaloga geçerek ona Beni Saîde Sakîfesindeki hadise ile biat meselesinin seyrini anlatarak, gönlünü almasını ve bu sayede de Hz. Ali ve diğer Haşimoğullarının da gönüllerinin alınarak biat etmelerinin sağlanabileceği görüşünü söylediği nakledilmektedir.⁷²

Muğîre b. Şu'be'nin bu görüşünü uygun bulan Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Ebû Ubeyde b. Cerrah ve Muğîre b. Şu'be'yi de yanına alarak Rasûlüllah (sav)'in vefatının ikinci gecesi hep birlikte Hz. Abbas'ın yanına -evine- gitmişlerdir.⁷³ Yapılan görüşmede

⁶⁷ Makrîzî, *İmtâ'u'l-Esmâ*, 14: 567; Ahmed Cevdet Paşa, *Kıyas-ı Enbiyâ*, 219. Ayrıca bkz. Ali Aktan *İslam Tarihi* (Başlangıcından Emevîlerin Sonuna Kadar), 3. Baskı (Ankara: Nobel Yayınları, 2013), 205. Makdisî, Ensar'ın Sakîfetü Beni Saîde'de toplanmış ve hilafet için karar alma aşamasında olduğunu Muğîre b. Şu'be'nin haber verdiğini, ancak bu haberi Hz. Ömer'e mi veya bir başkasına mı verdiğini belirtmemektedir. Bkz. Mutahhar b. Tâhir el-Makdisî, *el-Bed'ü ve't-Târih*, 1-6, (Porsaid: trz), 5: 64-65.

⁶⁸ Taberî, *Târih*, 3: 201; Makdisî, *el-Bed'ü ve't-Târih*, 5: 65. İbnü'l-Cevzî, Ebû'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Ali b. Muhammed el-Bağdâdî (İbnü'l-Cevzî), *el-Muntazam fî Târîhi'l-Mülûk ve'l-Ümem*, 1-19, thk. Muhammed Abdülkâdir Atâ-Mustafa Abdülkâdir Atâ (Beyrut: 1412/1992), 4: 64

⁶⁹ Zührî, *el-Meğâzî*, 142-143.

⁷⁰ Mes'ûdî, *et-Tenbih ve'l-İşrâf*, 247.

⁷¹ Zührî, *el-Meğâzî*, 141; Ebû'l-Abbâs Ahmed b. Ebî Ya'kûb İshâk b. Ca'fer el-Ya'kûbî, *Tarihu'l-Ya'kûbî*, 1-2, thk. Abdu'l-Emir Mühenna (Beyrut: 1431/2010), 2: 8-9; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 2: 187.

⁷² Mansur b. Hüseyin er-Râzî Ebû Sa'd el-Âbî, *Nesru'd-durr fi'l-Muhâdarât*, 1-7, thk. Halid Abdülğanî Mahfûz (Beyrut: 1424/2004), 1: 278; Hutayt, *el-Muğîre b. Şu'be es-Sekafi*, 43.

⁷³ Ebû Sa'd el-Âbî, *Nesru'd-durr*, 1: 278. Muğîre b. Şu'be'nin Hz. Ebû Bekir'in başkanlığındaki heyetle Hz. Abbas'ın evine gitmesi durumu, Muğîre b. Şu'be'nin Beni Saîde Sakîfesindeki toplantıya katıldığını belirttiğimiz fikrimizi destekler mahiyettedir.

Haşimoğullarının gönüllerinin alınıp Hz. Ebû Bekir'e biat etmelerinin yolları aranmıştır.⁷⁴

Hz. Ebû Bekir, Muğîre b. Şu'be'nin de katkısıyla Müslümanların halifesi seçildikten sonra -bazı yalancı kimselerin peygamberlik iddiasıyla ortaya çıkmasını, bazı kimselerin zekât vermemesini, bazılarının dinden dönmesini, bazılarının da Hz. Ebû Bekir'e biat etmemesini ifade etmek için kullanılan- ridde hareketlerinin üzerine kararlı ve süratli bir şekilde gitmiştir.

İlk ridde hareketleri Yemen'de çıkmasına rağmen, etkisi açısından yarımadanın diğer bölgelerine göre daha hafifti. Bununla birlikte Yemâme, Bahreyn, Amman ve Temim gibi bölgelerdeki irtidat dalgası ise çok daha zorlu ve şiddetliydi. Bu nedenle Hz. Ebû Bekir bu bölgelere Hâlid b. Velîd gibi güçlü komutanlarla güçlü ordular göndermiştir.

Hz. Ebû Bekir'in Müslümanların ilk halifesi sıfatıyla mürtedlere karşı başlatmış olduğu kararlı mücadeleye Muğîre, hem görüşleriyle ve hem de savaşçı bir nefer olarak katılmak suretiyle katkıda bulunmuştur. Bu anlamda o, Esved el-Ansî ile Arap yarımadasında ilk defa Yemen'de baş gösteren irtidat dalgasıyla bağlantılı bir şekilde kendini gösteren ve ardından Eş'as b. Kays önderliğinde Kindelilerle devam ettirilen irtidat hareketlerinin bastırılması için Nuceyr'e gönderilmiştir.⁷⁵

İslâm Tarihinde ve özellikle Hz. Ebû Bekir (ra) döneminde önemli yer tutan bir diğer ridde hareketi de Yemâme bölgesinde Müseylimetü'l-Kezzâb tarafından başlatılmıştır. Hz. Peygamber (sav)'in vefat etmesinden hemen sonra, İslâm'ın ve Müslümanların beka sorunuyla karşı karşıya kaldıkları en önemli dönüm noktalarından olan Yemâme'deki Akriba savaşında Müseylimetü'l-Kezzâb öldürülmüştür. İrtidat hareketlerinin belinin kırıldığı, bölge ve halkının itaat altına alındığı bu savaşa Muğîre b. Şu'be katılmıştır.⁷⁶ Yine bir diğer önemli bölge olan Bahreyn'deki ridde hareketlerinin bastırılmasında da Muğîre'nin rol aldığı anlaşılmaktadır.⁷⁷

Muğîre b. Şu'be'nin de katılmış olduğu Bahreyn mürtedleriyle yapılan savaş ve elde edilen başarı sonrasında Arabistan yarımadası, idari hâkimiyet açısından Hz. Peygamber (sav)'in vefatında bırakmış olduğu döneme dönülmesini sağlamıştır. Bu ana kadar irtidat hareketlerini büyük bir titizlikle takip eden ve ortadan kaldıran Hz. Ebû Bekir, yönünü Hz. Peygamber'in çizdiği fetih hareketlerine çevirmiştir. Hz. Ebû Bekir, çok güçlü ordularla tabir yerindeyse dört bir koldan hareket etmek suretiyle hedeflerine

⁷⁴ Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim b. Kuteybe ed-Dîneverî, *el-İmâme ve's-Siyâse*, 1-2, thk. Halil Mansur (Beyrut: 1418/1997), 1: 17-18; Ya'kûbî, *Tarih*, 2: 9-10; Ebû Sa'd el-Âbî, *Nesru'd-durr*, 1: 278-279.

⁷⁵ Nuceyr kalesine çekilerek kendilerini korumaya çalışan Kindeliler savaşı kazanamayacaklarını anlayınca anlaşmaya razı olmuşlardır. Yapılan anlaşma gereği halka eman verilmiş, liderleri olan Eş'as b. Kays ile ilgili karar Hz. Ebû Bekir'e bırakılarak, o Medine'ye gönderilmiştir. Bkz. İbn Sa'd, *Tabakât*, 6: 230-237; Taberî, *Târih*, 3: 330-342; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 2: 231-233.

⁷⁶ İbn Sa'd, *Tabakât*, 5: 177; İbn Kuteybe, *el-Maârif*, 295; İsfahânî, *Kitâbü'l-Eğâni*, 16: 55; İbn Asâkir, *Târihu Dimaşk*, 60: 16; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, 5: 239; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğabe*, 4: 472; Nevevî, *Tehzîbü'l-Esmâ ve'l-Luğât*, 2: 110; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 28: 371; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*, 6: 156.

⁷⁷ İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 8: 48.

ulaşma konusunda ciddi bir kararlılık göstermiş, dağıldıkları zannedilen Müslümanların gücünü Bizans ve Sâsânî gibi dönemin güçlü devlet ve ordularına göstermiştir

Müslüman komutanların gerektiğinde toplanarak ve kuvvetlerini birleştirerek savaştıkları bölge olan Suriye (Şam) cephesi fetihlerine, Muğîre b. Şu'be'nin de katılmış olduğunu görmekteyiz.⁷⁸ O, bu bölgede yapılan ve Bizanslıların, Şam diyarını terk etmek zorunda kaldıkları en önemli savaş olan Yermûk Savaşına katılmış ve bir gözünü kaybetmiş,⁷⁹ ayrıca Şam'ın fethinde de bulunmuştur.⁸⁰

3.2. Hz. Ömer Döneminde Muğîre b. Şu'be

Hz. Ömer dönemi, İslâm fütuhâtının en güçlü ve planlı bir şekilde yapıldığı ve bunun sonucu olarak da Sâsânîler gibi imparatorlukların yıkılarak, fethedilen memleketlerin halklarının akın akın İslâm'a girdiği bir dönemdir.

Hz. Ömer, hilafet sürecince gerçekleştirdiği fetihlerle, tarihten silinmelerine neden olduğu devletlerin ortadan kaldırılmasında güçlü ve dirayetleri komutanlarından azami derecede istifade etmiştir. Hz. Ömer döneminin önemli bir kısmında -neredeyse her anında- üstlenmiş olduğu askerî, idarî ve siyasî görevlerle ve yapmış olduğu önemli ve büyük fetihlerle, hem İslâm ümmetinin, hem de İslâm devletinin zenginleşmesinde Muğîre b. Şu'be'nin de, önemli katkılarının olduğu görülecektir. Bunda ise, teşkilatçı kimliği ve idareciliği ile bilinen Hz. Ömer'in, yakın çalışma ekibine idareci seçerken Muğîre b. Şu'be gibi, Kur'an'a ve Hz. Peygamber (sav)'in sünnetine bağlı, muhakeme yeteneği güçlü, siyasi ve idari kabiliyeti yüksek, zeki ve dirayetli kimseleri tercih etmesinin yattığı ifade edilebilir.⁸¹

Muğîre b. Şu'be, Hz. Ömer tarafından Bahreyn,⁸² Basra,⁸³ Yemen/San'a⁸⁴ ve Kûfe⁸⁵ gibi dört farklı merkeze vali olarak atanmıştır.⁸⁶ Muğîre'nin bu valilik görevleri esnasında askerî, siyasî, ekonomik, sosyal ve kültürel icraatlar olarak öne çıktığı valilikleri Basra ve Kûfe valilikleri dönemleridir. Diğer valilik dönemleri ve faaliyetleri hakkında kaynaklarda yeteri derecede bilgiler bulunmamaktadır.

⁷⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, 5: 177; Taberî, *Târih*, 3: 410; İsfahânî, *Kitâbü'l-Eğânî*, 16: 55; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 2: 255; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğabe*, 4: 472; Nevevî, *Tehzîbü'l-Esmâ ve'l-Luğât*, 2: 110.

⁷⁹ İbn Kuteybe, *el-Maârif*, 586; Nevevî, *Tehzîbü'l-Esmâ ve'l-Luğât*, 2: 110; Süyûtî, *Husnü'l-Muhâdara*, 1: 238; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*, 6: 158.

⁸⁰ İsfahânî, *Kitâbü'l-Eğânî*, 16: 55; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğabe*, 4: 472.

⁸¹ Corcî Zeydân, *Târîhu't-Temeddüni'l-İslâmî*, 1-2, (Beyrut: trz), 1: 67-68; Ünal KILIÇ, *Peygamber ve Dört Halife Günlerinde Şehir Yönetimi ve Valilik* (Konya: Yediveren yay., 2004), **121, 142-144**; Ali Muhammed Sallâbî, *Hz. Ömer (ra)* (Hayatı, Şahsiyeti ve Dönemi), trc. Mehmet Akbaş (İstanbul: Ravza Yayınları, 2008), 403-412.

⁸² Ebû Sa'd el-Âbî, *Nesru'd-durr*, 4: 105-106; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, 3: 26-27; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*, 6: 158.

⁸³ İbn Sa'd, *Tabakât*, 9: 7-8; Belâzürî, *Fütûh*, 252, 333-335; Belâzürî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, 13: 309; Dineverî, Ebû Hanife Ahmed b. Davud ed-Dineverî, *el-Ahbâru't-Tıval*, thk. Abdülmünim Amir-Cemaleddin eş-Şeyyal (Kahire: 1380/1960), 116; Ya'kûbî, *Tarih*, 2: 35; Taberî, *Târih*, 3: 595-596; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 2: 318-319; Zeheb; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 7: 85.

⁸⁴ İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk*, 60: 42; Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Abdilvehhâb b. Muhammed en-Nüveyrî, *Nihâyetü'l-Ereb fi Fünûni'l-Edeb*, 1-33, (Kahire: 1423/2003), 33: 82.

⁸⁵ İbn Sa'd, *Tabakât*, 5: 179; Belâzürî, *Fütûh*, 274; Belâzürî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, 10: 326; Taberî, *Târih*, 4: 144, 165; İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk*, 60: 39; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 2: 402, 413-414.

⁸⁶ Muğîre'nin Hz. Ömer tarafından atandığı valiliklerle ilgili bilgiler için adı geçen tezimizin 133 ile 150'nci sayfalarına bakınız.

Muğîre b. Şu‘be, Basra valiliği döneminde Ahvaz ve Civarını fethetmiş⁸⁷ ayrıca Hz. Ömer döneminin en önemli savaşlarından biri olan ve Müslümanlara Irak ile İran’ın kapılarını açan Kadisiye Savaşına da katılmıştır.⁸⁸ Her iki taraf için fevkalade ehemmiyet arz eden bu savaşta Muğîre b. Şu‘be de, üstlenmiş olduğu sorumluluk ile hem savaş öncesi iki taraf arasında yapılan askerî ve siyasî içerikli diplomatik görüşmelerde, hem de savaş esnasında komuta ettiği emrindeki askerlerle Kadisiye Savaşının kazanılmasına önemli katkılar sağlamıştır.⁸⁹ Muğîre b. Şu‘be, Kadisiye Savaşında piyade birliklerinin başında komutan olarak görev yapmıştır.⁹⁰

Halife Hz. Ömer’in, İranlıları “Allah’ın (cc) dine çağırması için Müslümanlar arasından akıllı, dirayetli, tartışma ve müzakere yeteneği yüksek, fikir sahibi yürekli ve cesur kimseleri gönder” emri gereğince, ordu komutanı Sa’d b. Ebî Vakkas, İran tarafıyla diplomatik görüşmeler yapmıştır.⁹¹ Yapılan diplomatik görüşmelerin kaynaklarda yer alış şeklinde bir karışıklık olsa da, Sa’d b. Ebî Vakkas’ın hem İran Kisrası Yezdücerd, hem de İran orduları genel komutanı Rüstem ile görüşmek üzere iki elçilik grubu oluşturduğu ve görevlendirdiği anlaşılmaktadır. Muğîre b. Şu‘be’nin bu iki elçilik grubunda da bulunup hem Yezdücerd ile hem de Rüstem ile görüşmelere katıldığı ve Farsçayı bilmesi sebebiyle Müslümanlar adına görüşmeler yaptığı anlaşılmaktadır.⁹²

Aylar süren hazırlık aşamasından sonra iki ordunun Kadisiye meydanında karşı karşıya geldiği ve üç-dört gün süren savaşın sonunda, İranlıların sayıca çok büyük kayıplar vererek kesin bir şekilde yenilmelerinin yanında, en önemli komutanları olan Rüstem, Calinos ve Zü’l-Hâcib gibi komutanlarını kaybetmiş olmaları, onların prestij ve psikolojik açıdan bir daha toparlanamamalarına sebebiyet vermiştir.⁹³

Kadisiye Savaşında önemli sayıda komutan ve askerini kaybederek ağır bir mağlubiyet alan İran Kisrası III. Yezdücerd, bir yıl kadar sonra başkent Medâin’i boşaltıp kaçmak mecburiyetinde kalmıştır.⁹⁴ Daha sonra ise şehirden şehire kaçıp Müslümanlara karşı yeni bir ordu hazırlamak için mücadele vermiştir. Hazırladığı ordu hicretin 21’nci senesinde (641-642)⁹⁵ Nihâvend’de⁹⁶ İslâm ordusuyla karşı karşıya gelmiştir.

⁸⁷ Halîfe b. Hayyât, *Tarih*, thk. Ekrem Ziya el-Ömerî (Beyrut: 1397/1977), 134; Zehebî, *Tarihu’l-İslâm*, 3: 157; Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-Nübelâ, (Raşidün)*, 114.

⁸⁸ Belâzürî, *Fütûh*, 252; Dineverî, *Ahbâru’t-Tival*, 120; Ya’kübî, *Tarih*, 2: 32-35; Taberî, *Târik*, 3: 488; Makdisî, *el-Bed’ü ve’t-Târik*, 5: 171.

⁸⁹ Muğîre b. Şu‘be’nin Kadisiye savaşına katıldığı asker sayısı ile ilgili ayrıca bkz. Halîfe b. Hayyât, *Tarih*, 132; Belâzürî, *Fütûh*, 252; Dineverî, *Ahbâru’t-Tival*, 120.

⁹⁰ Zührî, *el-Meğâzî*, 175.

⁹¹ İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 7: 38. Ayrıca bkz. Sallâbî, *Hiz. Ömer*, 499-500.

⁹² İsfahânî, *Kitâbü’l-Eğâni*, 16: 55; İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil*, 2: 292-293; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 7: 38. Ayrıca bkz. Sallâbî, *Hiz. Ömer*, 499-500.

⁹³ Halîfe b. Hayyât, *Tarih*, 132.

⁹⁴ Yezdücerd ilk önce Hulvan’a, ardından Kum ve Kâşân şehirlerine, oradan da İsfahân şehrine kaçmıştır. Bkz. Dineverî, *Ahbâru’t-Tival*, 129; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 7: 105.

⁹⁵ Halîfe b. Hayyât, *Tarih*, 147; Belâzürî, *Fütûh*, 298-299. (Belâzürî de, savaşın hicretin (19/640) ve (20/641) yılında yapıldığına dair ayrıca rivayetler de vardır.) Dineverî, *Ahbâru’t-Tival*, 133; İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil*, 2: 390. (İbnü’l-Esîr, Nihâvend savaşı’nın hicretin (18/639) ve (19/640) yıllarında olduğunu söyleyenlerin de olduğunu söylemektedir.) İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 7: 105.

Nihâvend Savaşı, Hz. Ömer döneminde Irak-İran bölgesinde yapılan savaş ve fetihlerin zirve noktasını oluşturmaktadır. Bu zaferle Müslümanlar kesin bir şekilde İran topraklarında kalıcı olduklarını ortaya koymuşlardır. Sâsânîler ise, Nihâvend mağlubiyetinin ağır yıkıcı etkisiyle çok kısa bir zaman sonra, henüz Hz. Osman döneminde tarih sahnesinden silinmiştir.

Hz. Ömer, Nu'man b. Mukarrin komutanlığında oluşturduğu Nihâvend ordusunun, yardımcı birliklerle toplanma yeri olarak Kûfe'yi belirlemiştir.⁹⁷ Muğîre b. Şu'be komutasında Medine'den gönderilen ve aralarında Zübeyr b. Avvâm, Amr b. Ma'dikerib, Huzeyfe b. Yemân, Eş'as b. Kays ve Abdullah İbn Ömer'in de içinde bulunduğu yardımcı birlikler, savaş öncesi Nihâvend'e ulaşıp Nu'man b. Mukarrin'in yanında yerlerini almışlardır.⁹⁸

Nihâvend'de toplanan iki ordunun, savaş öncesi karşılıklı görüşmeler yaptıkları ve Muğîre'nin elçi olarak İran komutanı Zü'l-Hâcib Merdenşâh b. Hüzmü'ün yanına elçi olarak gittiği görülmektedir.⁹⁹

Muğîre b. Şu'be, bu savaşta hem Müslüman ordusunun sol cenah komutanı olarak görev yapmış ve ayrıca savaş esnasında, ola ki Nu'man b. Mukarrin şehit olursa onun yerine Huzeyfe b. Yeman, o da şehit edilirse Müslümanların üçüncü sıradaki genel komutanı olarak Muğîre b. Şu'be görevlendirilmiştir.¹⁰⁰

Muğîre b. Şu'be, Müslümanlar ve Sâsânîler için hayati önem taşıyan Nihâvend Savaşında hem savaşın önlenmesi için elçilik, hem İslâm ordusu içerisindeki komutanlara müşavirlik ve hem de savaşın kazanılmasında komutanlık yaparak bu savaşın onur hanesine hak ederek adını yazdırmıştır.¹⁰¹

Muğîre b. Şu'be, Kûfe valiliği döneminde ise Erracân,¹⁰² Kazvin,¹⁰³ Istahr,¹⁰⁴ Hemedân¹⁰⁵ gibi stratejik şehirler ile İslâm ve Türk tarihi açısından önem arz eden Azerbaycan'ı da fethetmiştir.¹⁰⁶

⁹⁶ Nihâvend, Hemedân'ın (Hemezân) güneyinde, 1790 rakımıyla Faris'in (İran) dağlık bölgesinin en büyük şehirlerinden birisidir. Şehre adını Nuh (as)'ın verdiği rivayet edilir. Şehrin ortasında büyük ve yüksek bir kalesi vardır. Etrafında Müslüman şehitlerin kabirleri bulunmaktadır. Bkz. Dineverî, *Ahbâru't-Tıval*, 133; Ya'kûbî, *el-Büldân*, s. 83; Ebû Abdillâh Şihâbüddîn Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemü'l-Büldan*, 1-7, (Beirut: 1415/1995), 5: 313-314. Ayrıca bkz. İbrahim Sarıçam, "Nihâvend", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yay., 2007), 33: 98-99.

⁹⁷ Belâzürî, *Fütûh*, 296-297.

⁹⁸ Halife b. Hayyât, *Tarih*, 148; Taberî, *Târih*, 4: 115; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 2: 394; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 7: 108.

⁹⁹ Taberî, Muğîre b. Şu'be'nin Benderfan el-İlç'e elçi olarak gittiğini rivayet etmektedir. Bkz. *Târih*, 4: 118.

¹⁰⁰ İbn Sa'd, *Tabakât*, 5: 177.

¹⁰¹ Nihâvend Savaşı için bkz. Halife b. Hayyât, *Tarih*, 147-150; Belâzürî, *Fütûh*, 296-300; Dineverî, *Ahbâru't-Tıval*, 133-36; Taberî, *Târih*, 4: 114-139; Makdisî, *el-Bed'ü ve't-Târih*, 5: 181-182; Ebû Alî Ahmed b. Muhammed b. Ya'kûb İbn Miskeveyh, *Tecâribü'l-Ümem ve Teâkibü'l-Himem*, 1-7, thk. Ebû'l-Kâsım İmâmî (Tahran: 141/2000), 1: 380-396; Ebû Nuaym el-İsfahânî, *Delâilü'n-Nübüvve*, 1: 544-545; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 2: 390-399; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 7: 105-114.

¹⁰² İbn Kuteybe, *el-Maârif*, 183.

¹⁰³ Belâzürî, *Fütûh*, 313-317; Nüveyrî, *Nihâyetü'l-Ereb*, 19: 263. Yâkût el-Hamevî, Kazvin'in hicretin 24'ncü yılında Hz. Osman döneminde Bera b. Azib tarafından fethedildiğini söylemektedir. Bkz. Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemü'l-Büldan*, 4: 342.

Hz. Ömer, özellikle İran fetihlerini gerçekleştirmek için Arabistan toprakları ile İran topraklarının kesiştiği bölgede Basra ve Kûfe adında iki şehrin kurulması talimatını vermiştir. Basra ve Kûfe şehirlerinin kurulup imar edilmesi sürecinde Muğîre b. Şu‘be’nin de üstlenmiş olduğu aktif idarî, siyasî ve askerî görevler nedeniyle bu iki şehrin, hem İslâm dünyası için önemli bir siyasi merkez ve hem de dünya ticareti için önemli bir liman ve dağıtım merkezi olarak öne çıkmasında Muğîre’nin de kayda değer katkılarının olduğu görülecektir. Bu anlamda Muğîre, Basra’nın şehir olarak kurulup gelişmesine katkıda bulunduğu gibi Basra Divanı’nı da bizzat kendisi kurmuştur.¹⁰⁷ Aynı şekilde Kûfe valiliği döneminde de tarımla ilgili gerekli reformları yapmış,¹⁰⁸ ayrıca kültür ve sanat işleriyle de uğraşmıştır.¹⁰⁹

Muğîre b. Şu‘be, halife Hz. Ömer’e, “Emiru’l-Mü’minin” diyen ve “Esselâmü aleyke ya Emira’l-Mü’minin” diyerek selam veren ilk kişi olarak İslâm tarihindeki yerini almıştır.¹¹⁰ Öte yandan Müslümanların ikinci halifesi Hz. Ömer, emrinde Kûfe valisi olarak görev yapan Muğîre b. Şu‘be’nin kölesi Ebû Lü’lü’ü Firûz tarafından şehit edilmiştir.¹¹¹

3.3. Hz. Osman Döneminde Muğîre b. Şu‘be

Hz. Osman, Hz. Ömer’in adaylarını belirlemiş olduğu şûrada yapılan seçim sonucunda halife seçilmiştir. Muğîre b. Şu‘be, Hz. Osman’ın halife seçilme sürecini ve şûrayı izlemiştir.¹¹² Hz. Osman, Hz. Ömer’in vefatının dördüncü gününde yani hicretin 24’ncü yılı Muharrem ayının ilk günlerinde (24/645) halife seçilmiştir.¹¹³

Şûra’da halife olarak seçilen Hz. Osman, başlangıçta idari anlamda hiçbir valinin görevinde değişiklik yapmadan onların görev yerlerine dönmesini istemiştir. Muğîre b. Şu‘be’nin de, Kûfe’deki görevine döner dönmez Hemedân üzerine giderek

¹⁰⁴ İbn Kuteybe, *el-Maârif*, 183. Halife b. Hayyât, İstahr savaşının hicretin 23’ncü yılında yapıldığını, ancak fethedilemediğini söylemektedir. Bkz. Halife b. Hayyât, *Tarih*, 152.

¹⁰⁵ Belâzürî, *Fütûh*, 302; İsfahânî, *Kitâbü’l-Eğânî*, 16: 55; İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil*, 2: 406; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 7: 120.

¹⁰⁶ Halife b. Hayyât, *Tarih*, 151; Belâzürî, *Fütûh*, 318; Ya’kûbî, *Tarih*, 2: 49.

¹⁰⁷ İbn Kuteybe, *el-Maârif*, 551; İsfahânî, *Kitâbü’l-Eğânî*, 16: 55; İbnü’l-Cevzî, *el-Muntazam*, 5: 240; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-Ğabe*, 4: 472; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*, 6: 157; Ziriklî, *el-A’lâm*, 7: 277.

¹⁰⁸ Belâzürî, *Fütûh*, 265. Ayrıca bkz. Mustafa Fayda, *Hulefâ-yı Râşidîn Devri* (İstanbul: Kubbealtı Yay., 2015), 313-314.

¹⁰⁹ Taberî, *Tarih*, 11: 542; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*, 1: 249-250; Kettânî, *et-Terâîbü’l-İdâriyye*, 2: 324.

¹¹⁰ Belâzürî, *Ensâbu’l-Eşrâf*, 1: 528; Ya’kûbî, *Tarih*, 2: 41; Makdisî, *el-Bed’ü ve’t-Tarih*, 5: 168; Zehebî, *Tarihu’l-İslâm*, 3: 265; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 7: 137. Ebü’l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Süyûtî, *Tarihu’l-Hulefâ* (Beyrut: 1431/2010), 108-109; Kettânî, *et-Terâîbü’l-İdâriyye*, 1: 81.

¹¹¹ Zührî, *el-Meğâzî*, 167; İbn Sa’d, *Tabakât*, 3: 322; Belâzürî, *Ensâbu’l-Eşrâf*, 10: 425; Taberî, *Tarih*, 4: 190-192; İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil*, 2: 427-428.

¹¹² Zührî, *el-Meğâzî*, 172-173; Taberî, *Tarih*, 4: 230; İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil*, 2: 442; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 7: 145.

¹¹³ İbn Sa’d, *Tabakât*, 3: 60; Halife b. Hayyât, *Tarih*, 156; Ya’kûbî, *Tarih*, 2: 56.

burayı hicretin 24'ncü yılında (24/645) fethettiği rivayet edilmektedir.¹¹⁴ Ya'kûbî, Muğîre b. Şu'be'nin ayrıca Rey üzerine giderek burayı muhasara ettiğini ve/veya fethettiğini de söylemektedir.¹¹⁵ Hemedân ve Rey'in fethinin gerçekleştiği tarih konusunda var olan rivayet farklılıkları bir tarafa bırakıldığında, Hz. Osman döneminin ilk fetih yerlerinin Muğîre b. Şu'be'nin yönetiminde gerçekleştirildiğini söylemek mümkündür.

Muğîre b. Şu'be, takriben bir yıl kadar Hz. Osman ile çalıştıktan sonra, Hz. Osman idari tasarrufta bulunarak Muğîre b. Şu'be'yi Kûfe valiliğinden azletmiştir. O, bu tasarrufa dayanak olarak ise Hz. Ömer'in kendisinden sonra halife olacak kimsenin hâlihazırdaki valileri bir yıl süreyle görevlerinde bırakmasını ve gerek görülürse ondan sonra değişikliğe gitmesi vasiyetini gerekçe olarak göstermiştir.¹¹⁶

Hz. Osman'ın, Muğîre b. Şu'be'yi Kûfe valiliğinden aldıktan sonra onu Azerbaycan-Ermenistan bölgesine vali olarak atadığı bilgileri de kaynaklarda bulunmaktadır.¹¹⁷ Hz. Osman'ın hilafet süresi ve bunun ilk altı yılı içerisinde sürekli olarak yapılan bir vali atama sirkülasyonu düşünüldüğünde¹¹⁸ rivayetlerde var olan bu atama görevi, Muğîre b. Şu'be için yüksek bir ihtimal olarak gözükmektedir.

Hz. Osman'ın Müslümanların gönlündeki yerine rağmen, 12 yıllık hilafet süresinin ikinci yarısındaki altı yıllık dönemde uygulamış olduğu politikalar, halktan ve özellikle ashâbın büyüklerinden çok tepki almaya başlamıştı. Bu süreçte bilhassa kendi akrabalarından atanan valilerin uygulamış oldukları her türlü siyasetin olumsuzluğu ve eleştirisi hep Hz. Osman'ın faaliyeti kabul edilerek ona mal edilmeye başlandı. Öyle ki, Hz. Osman aleyhinde yapılan eleştirilerin artarak propagandaya dönüştüğü ve bunun sonucunda da Mısır, Basra ve Kûfe gibi eyaletlerden insanların, amaçlı-amaçsız olarak Hz. Osman ile görüşmek üzere Medine'ye gelmeleri şehirde istenmeyen ve sonuçları tahmin edilemeyen hadiselerin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Hz. Osman'ın, kendisi aleyhine yapılan ve artarak devam eden eleştirileri başlangıçta hafife aldığı görülmektedir. Bunun üzerine Muğîre b. Şu'be'nin, Hz. Osman'a gelerek Medine'ye gelen isyancılarla görüşmek için izin istediği ve Hz. Osman'ın da izin verdiği görülmektedir. Muğîre'nin Hz. Osman adına isyancılarla yapmış olduğu görüşmeden olumlu bir sonuç alınmadığı anlaşılmaktadır.¹¹⁹

Muğîre b. Şu'be'nin isyancılarla yapmış olduğu görüşmeden sonra, Medine'de gördüğü manzarayı tahlil ederek Hz. Osman'a, bu sıkışık durumdan çıkması için, ya âsilerle savaşmasını, ya Mekke'ye gitmesini, ya da Şam'a gitmesini tavsiye etmiştir.

¹¹⁴ Halîfe b. Hayyât, *Tarih*, 157; Ya'kûbî, *Tarih*, 2: 58.

¹¹⁵ Hemedân ve Rey'in fethi ile ilgili bilgiler Hz. Ömer döneminde verilmişti.

¹¹⁶ Zührî, *el-Meğâzî*, 152; İbn Sa'd, *Tabakât*, 3: 314; Taberî, *Târih*, 4: 244; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 2: 453; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 7: 149.

¹¹⁷ Belâzürî, *Fütûh*, 203; Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. İshâk (İbnü'l-Fakîh), *el-Büldân*, thk. Yusuf el-Hâdî (Beyrut: 1416/1996), 590.

¹¹⁸ İbn Sa'd, *Tabakât*, 3: 60.

¹¹⁹ Belâzürî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, 5: 553; Diyarbekrî, *Târihu'l-Hamîs*, 2: 259. Ayrıca bkz. Ahmed Cevdet Paşa, *Kıyas-ı Enbiyâ*, 362.

Ancak Hz. Osman, kendince makul sebeplerden ötürü Muğîre'nin bu teklifini kabul etmeyip Medine'de kalmıştır.¹²⁰

Hz. Osman'ın, Muğîre b. Şu'be'nin önerilerini kibarca reddetmesinden sonra, Muğîre b. Şu'be'nin Hz. Ali'ye de giderek Medine'de var olan kaos ortamıyla ilgili kendisine, “Hz. Osman'ı öldürecekler. Eğer sen Medine'deyken o öldürülürse bunu senden bilecekler. En iyisi sen Medine'yi terk et, başka bir yere git. Eğer sen böyle yaparsan Yemen'deki bir mağarada bile olsan insanlar sana geleceklerdir” dediği, ancak Hz. Ali'nin de bu teklifi kabul etmediği ifade edilmektedir.¹²¹

Hz. Osman'ın 12 yıllık hilafet süresinde, zikredilen görevlerin haricinde idarî görevlerde aktif olarak fazla bulunmadığı anlaşılan Muğîre b. Şu'be'nin, bu süre zarfında idarî anlamda geri planda kaldığı/tutulduğu görülmektedir.¹²²

3.4. Hz. Ali Döneminde Muğîre b. Şu'be

Hz. Osman'ın, Hz. Peygamber'in hicret yurdu ve İslâm devletinin başşehri Medine'de âsilerce şehit edilmesi Müslümanların hiç beklemedikleri bir durum olduğu gibi, bu durum onların gelecekleriyle ilgili tahmin edilmesi zor olan sıkıntılı yeni bir döneme girmelerine de neden olmuştur.

Müslümanların başkenti Medine'de bozulan siyasi düzenin ve var olan anarşinin ortadan kalkması için Medinelilerin ivedilikle karar verip yeni halifenin belirlenmesini sağlamak zorundaydılar. Bu sayede İslâm devletinin başkentinde yönetim boşluğu sorunu ortadan kalkacak ve anarşi düzeninin ortadan kaldırılmasıyla hayat normalleşecek ve maktül halifenin katillerinin bulunup cezalandırılması yoluna gidilebilecekti.

O günkü Medine toplumu içerisinde Müslümanları, içine düştükleri anarşi ve kargaşa ortamından çıkaracak hiç kuşkusuz en güçlü aday olarak Hz. Ali öne çıkmaktaydı. Bu durumu ona sağlayan nedenlerin başında, onun hem ilk Müslümanlardan olması ve hem de Hz. Peygamber (sav)'in amcasının oğlu ve kızı Hz. Fatıma'nın eşi sıfatıyla damadı olması gelmekteydi. Ayrıca onun, Hz. Ömer'in belirlemiş olduğu şûra üyelerinden olması özelliği de öne çıkmasına neden olmaktadır.

Böyle bir ortamda halifeliği kabullenmek zorunda kalan Hz. Ali'ye, Medine'de bulunan herkesin biat edip etmediği ile ilgili tartışmalar bulunmaktadır. Kaynaklarda Muğîre b. Şu'be'nin Hz. Ali'ye biat etmediğini ifade eden rivayetler olduğu gibi¹²³ Muğîre b. Şu'be gibi bazı büyük sahâbîlerin biat için beklemede kaldıklarını ifade eden

¹²⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 1: 519; Ayrıca bkz. İbn Kuteybe, *el-İmâme ve's-Siyâse*, 1: 37-38; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, 5: 56; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 7: 210; Süyûtî, *Târîhu'l-Hulefâ*, 124-125; Diyarbekrî, *Târîhu'l-Hamîs*, 2: 260.

¹²¹ Seyf b. Ömer el-Esedî et-Temîmî, *el-Fitnetü ve Vak'atü'l-Cemel*, thk. Ahmet Ratib Armuş, 7. Baskı (Nşr: Daru'n-Nefâis, 1413/1993), 74; Taberî, *Târih*, 4: 392.

¹²² Wellhausen, Muğîre b. Şu'be için, “Osman zamanında ikinci plâna düştü; ne bütün memuriyetleri alan Ümeyye'ye mensuptu, ne de bunlara muhalefet eden Peygamberin mutemedlerine mensuptu. Osman'a karşı yapılan isyana iştirak etmedi; fakat bu sayede yeniden yükseldi.” değerlendirmesini yapmaktadır. Bkz. Julius Wellhausen, *Arap Devleti ve Sukutu*, çev. Fikret Işıltan (Ankara: 1963), 55.

¹²³ Taberî, *Târih*, 4: 430. İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 2: 555; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 7: 226.

değişik rivayetler de bulunmaktadır.¹²⁴ Biz, kaynaklardan elde edilen farklı rivayetleri de inceleyerek yaptığımız değerlendirme neticesinde ve bilhassa Hz. Ali'nin, Muğire b. Şu'be'yi, "Muâviye'nin yerine Şam valiliğine atadığı ve oraya gitmesini istediği" bilgisinden hareketle Muğire b. Şu'be'nin Hz. Ali'ye biat etmiş olduğu kanaatini taşımaktayız.¹²⁵

Hz. Osman'ın son altı yıllık döneminde ortaya çıkan ve şehit edilmesiyle Müslümanlar arasında artarak devam eden fitne hareketleri, Hz. Ali döneminin başlamasıyla birlikte kendisi oldukça keskin bir şekilde göstermeye başlamıştır. Müslümanlar arasında vuku bulan bu fitnelerin sonlandırılması için Muğire b. Şu'be'nin kendince doğru ve uygun olduğunu düşündüğü tavsiyeleri, halife Hz. Ali'ye yapmıştır. O, Hz. Ali'ye, "Hz. Osman'ın atamış olduğu Muâviye ve diğer valilerin kendisine biat edinceye kadar görevlerinde kalmalarının yerinde olacağı tavsiyesinde bulunmuş ve bu konuda Hz. Ali ile istişare etmiştir".¹²⁶ Ancak Hz. Ali kendince makul gerekçelerle Muğire'nin bu önerisini kabul etmeyip uygun gördüğü siyaseti uygulamıştır.

Hz. Ali, hilafet görevini üstlenince Muâviye b. Ebû Süfyan dâhil bütün eyalet valilerinin kendisine biat etmelerini istemiştir. Ancak Şam valisi Muâviye b. Ebû Süfyan, Hz. Osman'ın kanını bahane ederek Hz. Ali'nin bu davetine olumsuz cevap vererek savaştan yana olduğunu göstermiştir. Hz. Ali, Muâviye meselesinin sulh ile çözülemeyeceğini anlayınca kendisine yakın bazı kimselerle görüşerek Şam üzerine askerî bir harekât için hazırlığa başlamıştır. Ancak Hz. Ali, Mekke'de kendisine karşı oluşturulan ve Basra'ya doğru gittiklerini öğrendiği grubun öncelikle bertaraf edilmesi düşüncesiyle Şam seferini erteleyerek Basra'ya doğru hareket etmiştir.¹²⁷

Hz. Ali, Hz. Aişe'nin başını çektiği ve Cemel topluluğu/ashâbı olarak adlandırılan gruba askerî bir müdahale yapmak için Muğire b. Şu'be'yi sefere davet etmiştir.¹²⁸ Bunun üzerine Muğire Hz. Ali'ye, "Ya Emira'l-Mü'minin! Ben (Hz.) Osman'ın yaptıklarını -vali atama icraatları- onaylamadığım gibi onun öldürülmesini de

¹²⁴ Abdurrahman b. Muhammed b. Haldûn Hadramî (İbn Haldûn), "Mukaddime", (*Kitâbu'l-İber ve Dîvanu'l-Mübtedei ve'l-Haber fî Eyyâmî'l-Arab ve'l-Acem ve'l-Berber ve men Âsârahum min Züveyi's-Sultânü'l-Ekber*), 1-2, trc. Halil Kendir (Ankara: 2004), 1: 299; Ahmed Cevdet Paşa, *Kıyas-ı Enbiyâ*, 375.

¹²⁵ İbn Kuteybe, *el-İmâme ve's-Siyâse*, 1: 45. Bu konuda ayrıntılı bilgi almak için adı geçen Tezimiziz 199-207 sayfalarına bakınız.

¹²⁶ Seyf b. Ömer, *el-Fitnetü ve Vak'atü'l-Cemel*, 98-99; İbn Ebî Şeybe, *Kitabü'l-Musannef*, 6: 186; İbn Kuteybe, *el-İmâme ve's-Siyâse*, 1: 44; Belâzi'ri, *Ensâbu'l-Eşraf*, 2: 209; Dineverî, *Ahbâru't-Tival*, 142; Ya'kûbî, *Tarih*, 2: 77. Taberî, *Târih*, 4: 439; Makdisî, *el-Bed'ü ve't-Târih*, 5: 209-210; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 2: 559; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 7: 228.

¹²⁷ Seyf b. Ömer, *el-Fitnetü ve Vak'atü'l-Cemel*, 102-103, 107-108; Halife b. Hayyât, *Tarih*, 180-191; İbn Kuteybe, *el-İmâme ve's-Siyâse*, 1: 45, 49-50, 73; Taberî, *Târih*, 4: 444; İbn Miskeveyh, *Tecâribü'l-Ümem*, 1: 465-466; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 2: 566-567; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 7: 228-229.

¹²⁸ Kendisine biat edildikten sonra, Medine'de bulunan sahâbenin ileri gelenleri ve Talha b. Ubeydullah ile Zübeyr b. Avvam'ın da aralarında bulunduğu büyük bir halk topluluğu Hz. Ali'ye gelerek Hz. Osman'ın katillerinin bulunup cezalandırılması konusunda baskılar yapmışlardır. Hz. Ali onlara hep sakın kalmalarını ve Medine'de, "halihazırda kendilerine hakim olmadıkları bir grubun olduğunu, kölelerinin ve bedevilerin onların emrinde olduğunu" söyleyerek bu güç kullanma isteklerini geri çevirdiği anlaşılmaktadır. Bkz. İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 2: 558; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 7: 227-228. Hz. Ali'nin zaman ilerleyip farklı hadiselerin gelişmeye başlamasıyla, silah kullanmadan bu işlerin çözülemeyeceği fikrine vardığı ve bu durumun Cemel öncesi hadislerini anımsatmasından dolayı, biz bu konuşmanın Cemel Savaşına katılma konusunda Muğire ile yapıldığını değerlendirmekteyiz.

doğru bulmadım. Ona yapılan -öldürülmesi- zulümdü, ancak ondan da yeni zulümler çıkmasın. Ya Emira'l-Mü'minin! Günahkârların yolundan bizi sakındırıp, uzaklaştıracak ve doğru yolu gösterecek rehberlere muhtacız. Karanlıkların -fitnenin- dağılıp, zulmün ortaya çıkmasına kadar bekleyelim ki, doğru yolda olduğumuzu görelim ve o doğrultuda yürüyelim. Bundan dolayı kılıcımı bırakıp evimde oturmam için bana izin vermeni istiyorum” dedi. Hz. Ali de Muğîre'ye, “Peki, nasıl istiyorsan öyle olsun, sana izin verdim, istediğin gibi hareket et” diye Muğîre'ye cevap vermiştir.¹²⁹ Akabinde Muğîre b. Şu'be, insanları kemiren fitnenin sakinleşip, haklı ile suçlunun ortaya çıkıp adaletin yerini bulmasına kadar, fitneden uzaklaşarak Taif'e baba ocağına çekilmiş, Cemel ve Sıffın savaşlarına katılmamıştır.¹³⁰

Hz. Ali'nin ısrarla biat etmesini istediği Muâviye b. Ebû Süfyan, Hz. Osman'ın kanını bahane ederek Hz. Ali'nin bu davetine olumsuz cevap vererek savaştan yana olduğunu Hz. Ali'nin elçilerine göstermiştir. Bu durum karşısında Hz. Ali, Müslümanların içine düştüğü bölünmüşlük durumunu ortadan kaldırmak ve Şam halkı ile onların temsilcisi konumunda olan Muâviye'nin biatını zorla sağlamak için Şam üzerine sefer düzenleme ihtiyacı hissetmiştir.¹³¹ Sıffın'de yapılan savaşta her iki taraf için kesin bir sonuç alınamamış ve meselenin çözümü hakemlere kalmıştır.

Sıffın Savaşı'na katılmayan Muğîre b. Şu'be, gözlemci sıfatıyla Tahkim Toplantısına katılmış, ayrıca hakemler Amr b. el-Âs ve Ebû Musa el-Eş'arî ile görüşüp Tahkim meselesinin çözümü için ortaya koyacakları tavrın tahlilini yapmıştır.¹³²

4. MUÂVIYE B. EBÛ SÜFYAN DÖNEMİNDE MUĞÎRE B. ŞU'BE

Hz. Ali, hicretin 40'ncı yılında, Şam valisi Muâviye b. Ebû Süfyan üzerine yapmayı düşündüğü askerî sefer hazırlıkları esnasında, Hâricî olan Abdurrahman b. Mülcem el-Murâdî'nin suikasti neticesinde yaralanmış ve akabinde şehit olmuştur.¹³³ Hz. Ali hicretin 40'ncü yılında (40/661) vefat edince onun hâkim olduğu bölgelerdeki insanlar Hz. Hasan'a halife olarak biat etmişlerdir.¹³⁴

Hz. Hasan, babasının Şam'a gitmek için Iraklılardan -Kûfe/Basra- hazırlamış olduğu orduyla istememesine rağmen Şamlılar üzerine askeri sefer düzenleme cihetine gitmiştir.¹³⁵ Ancak yoldayken gördüğü lüzum üzerine geri dönüp Muâviye b. Ebû Süfyan ile anlaşarak hilafet görevini ona teslim etmeyi uygun bulmuştur.¹³⁶

¹²⁹ İbn Kuteybe, *el-İmâme ve's-Siyâse*, 1: 46;

¹³⁰ İbn Kuteybe, *el-İmâme ve's-Siyâse*, 1: 56-57; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğabe*, 4: 472.

¹³¹ Dineverî, *Ahbâru't-Tıval*, 156-157, 160, 162-163; Makdisî, *el-Bed'ü ve't-Târih*, 5: 217-221; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 2: 629-631.

¹³² Zührî, *el-Meğâzî*, 158; Belâzürî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, 2: 346; Dineverî, *Ahbâru't-Tıval*, 198; Taberî, *Târih*, 5: 67; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 2: 681; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 7: 281-282.

¹³³ Dineverî, *Ahbâru't-Tıval*, 212-216; Taberî, *Târih*, 5: 158; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 3: 5.

¹³⁴ Zührî, *el-Meğâzî*, 157; İbn Sa'd, *Tabakât*, 6: 380; Halîfe b. Hayyât, *Tarih*, 199; Ebû Ca'fer Muhammed b. Habîb b. Ümeyye b. Amr el-Hâşimî (İbn Habîb), *el-Muhabber*, thk. Eliza Lichten Stater (Beyrut: trz.), 18; İbn Kuteybe, *el-İmâme ve's-Siyâse*, 1: 133; Belâzürî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, 3: 28; Dineverî, *Ahbâru't-Tıval*, 216; Ya'kûbî, *Tarih*, 2: 121; Taberî, *Târih*, 5: 158; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 3: 5. Hz. Ali, hicretin 40'ncü yılı (40/661) 19 Ramazanında vefat etmiştir.

¹³⁵ Zührî, *el-Meğâzî*, 157; İbn Sa'd, *Tabakât*, 6: 366, 385; Taberî, *Târih*, 5: 158; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 8: 21. Ayrıca bkz. Wellhausen, *Arap Devleti ve Sukutu*, 49.

¹³⁶ Dineverî, *Ahbâru't-Tıval*, 211-213, 216-217.

Hicretin 41'nci yılı (41/661) Rabûlevvel veya Cemaziyelevvel ayında Muâviye b. Ebû Süfyan'a biat eden Hz. Hasan, hilafeti ona devretmiş ve bunun akabinde Muâviye -Hz. Ali ve Hz. Hasan'ın başkenti olan- Kûfe'ye gelerek halktan biat almıştır.¹³⁷ Böylelikle uzun zamandan beri İslâm dünyasında görülen çift başlı fiili devlet yapısı ortadan kalkmış ve Müslümanlar tek merkezden ve tek halife tarafından yönetilir duruma gelmiştir. Onun için de bu yıla, “Âmü'l-Cemâa = Cemaat Senesi, Birlik Yılı” denilmiştir.¹³⁸

Muâviye b. Ebû Süfyan, Kûfelilerin biatını aldıktan sonra yapmış olduğu birtakım istişareler sonucunda sosyal, siyasî ve askerî olarak problemleri gördüğü Kûfe'ye hicretin 41'nci (41/661) yılında vali olarak Muğîre b. Şu'be'yi atamıştır.¹³⁹ Muğîre, ikinci kez atandığı Kûfe'de dokuz yıl kesintisiz valilik yapmıştır. Muğîre'nin en uzun valilik yaptığı dönem, ikinci Kûfe valiliği dönemidir.

Muğîre'nin ilk Kûfe valiliğinden ayrılıp, ikinci kez başladığı bu şehirdeki valilik görevi arasında çok kısa bir zaman dilimi olmasına rağmen, bu süreçte İslâm âleminde Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali gibi görevdeki halifelerin öldürülmesi dâhil hiç beklenmeyen ve sonuçları kestirilemeyen ve adına fitne denilen birçok olumsuz hadise yaşanmıştır.

Kûfe'nin insanlar için hep cezbedici bir yanının olması ve sürekli göç alması, sadece şehrin homojen olmayan demografik yapısını etkilememekle kalmamış, diğer taraftan onların din algılarını da derinden etkilemiştir.

Tahkim hadisesinden sonra Kûfe'nin demografik yapısı içerisinde Hâricî bir fikir yapısı inşa edilirken, diğer taraftan Hz. Ali'nin şehit edilmesiyle de onun vefatına üzülen ve adına daha sonra Şia denilen ayrı bir sınıfın ortaya çıktığı da görülmektedir.¹⁴⁰ Bununla birlikte Hz. Hasan'ın, Muâviye b. Ebû Süfyan'a hilafeti devretmesiyle, asabiyet veya ülü'l-emr'e itaat gereği hilafet yanlısı insanların varlığı da Kûfe'de doğal olarak söz konusudur.

Muğîre b. Şu'be, Kûfe valisi olduktan sonra şehirde önce asayişini sağlamak için adımlar atmıştır. Bu anlamda insanların canlarını, şehrin asayişini tehdit eden ve bölge için büyük bir problem olan Hâricîlerin üzerine ciddi bir şekilde gitmiştir.¹⁴¹

¹³⁷ Biat ve hilafetin teslimi konusundaki tarihlerde farklılıkların olduğu görülmektedir. Bkz. Halife b. Hayyât, *Tarih*, 203; Taberî, *Târih*, 5: 163-165; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 3: 7; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 8: 18, 21; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, 1: 387-388; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, 5: 184-185; İbnü'l-Cevzî, *Telkîh*, 60; Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, 4: 5, 38; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 8: 17-18, 21; Süyûtî, *Târihu'l-Hulefâ*, 147. Muâviye'nin hilafeti hicretin 40'ncü yılında devraldığını söyleyenler de bulunmaktadır. Bkz. İbn Kuteybe, *el-Maârif*, 349; Fesevî, *el-Ma'rîfetü ve't-Târih*, 3: 318; Ya'kübî, *Tarih*, 2: 123.

¹³⁸ Belâzürî, *Ensâbu'l-Eşraf*, 5: 244; Taberî, *Târih*, 5: 163-165, 253; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 3: 69.

¹³⁹ İbn Sa'd, *Tabakât*, 5: 215; İbn Habîb, *el-Muhabber*, 295; İbn Kuteybe, *el-Maârif*, 211, 349; Dineverî, *Ahbâru't-Tival*, 218; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, 4: 1446.

¹⁴⁰ Şia kavramı ve ilk Şîî hareketleri için bkz. Hasan Onat, *Emeviler Devri Şîî Hareketleri ve Günümüz Şîliği* (İstanbul: 2017), 24-30, 50 ve devamı.

¹⁴¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, 3: 30; Halife b. Hayyât, *Tarih*, 192-198; İbn Kuteybe, *el-İmâme ve's-Siyâse*, 1: 104; Dineverî, *Ahbâru't-Tival*, 188-191, 202-211; Ya'kübî, *Tarih*, 2: 88-89; Taberî, *Târih*, 5: 48-67; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 2: 667-680. Ayrıca bkz. Wellhausen, *Arap Devleti ve Suku*, 26-27, 39-40; Adnan Demircan, *Hâricîlerin Siyasî Faaliyetleri* (İstanbul: Beyan Yay., 1996), 31-37.

Muğîre b. Şu'be, ikinci Kûfe valiliği döneminde, Ferve b. Nevfel el-Eşcâî, Şebîb b. Becere, Ebû Meryem, Müstevrid b. Ullife et-Teymî, Muaz b. Cüveyn et-Tâî, Ebû Leylâ ve Ebû Ali gibi insanların başını çektiği Hâricî isyanlarıyla uğraşmak zorunda kalmıştır.¹⁴²

Hz. Ali taraftarları, Muâviye b. Ebû Süfyan'a karşı siyasi iktidar güçlerini kaptırmalarına rağmen, Muğîre b. Şu'be döneminde Kûfe'de bireysel veya toplumsal bir isyana teşebbüs etmemişlerdir. Onların isyan etmemesinde, Muğîre b. Şu'be'nin iyi bir idareci olma özelliğini öne çıkaran, hangi görüşte olursa olsun fiili isyana tevessül etmeyen kişi veya gruplara müsamahalı davranmasının, büyük katkısının olduğunu söylemek mümkündür.¹⁴³

Muğîre b. Şu'be'nin Kûfe Valiliği döneminde -Hucr b. Adiyy gibi- bir iki istisna hariç, Hz. Ali taraftarlarının üzüleceği herhangi bir şey yaşanmadığı gibi, bilakis Muğîre onları kendisine yakın görüp, yanında tutmaya çalışmıştır. Bu anlamda o, Hz. Ali taraftarlarının yardımlarına değer verdiğini göstermek için Hâricîlerle yapılan savaşlarda onlara aktif görevler vererek güvenlerini ve gönüllerini almaya çalışmıştır.¹⁴⁴

Muâviye döneminin en tartışmalı konularından biri de, onun, Hz. Ali ve taraftarlarına cami minberlerinden "sövülüp, hakaret edilmesini," istediği, ıstılahi bir ifadeyle "sebbedilmesini" emrettiği iddialarıdır. Bu doğrultuda Muğîre'nin, Muâviye dönemindeki valilik görevi esnasında Hz. Ali'ye sebbedilmesi iddialarıyla ilişkilendirilmeye çalışıldığı görülmüştür.¹⁴⁵

Muâviye b. Ebû Süfyan'ın Hz. Ali'ye karşı, Hz. Osman'ın katillerini talep etmesiyle başladığı Şam merkezli muhalefet hareketi, zaman içerisinde yapılan bir kısım savaşlar neticesinde, onun Hz. Hasan ile anlaşarak iktidarı ele geçirmesine ve böylelikle hilafetin saltanata dönüşmesine giden yolu açmıştır. Muâviye b. Ebû Süfyan'ın ömrünün sonlarına doğru, hilafet makamını oğlu Yezîd'e bırakmasıyla da, saltanatı daha güçlü hale getiren veraset/veliahtlık sistemine geçilmiştir. Uygulamaya konulan bu yöntemle hilafet babadan oğula veya akrabaya geçen bir yönetim sistemine dönüşmüştür. Bu sistem dönüşümünün gerçekleşmesinde Kûfe valisi olan Muğîre b. Şu'be'nin Muâviye b. Ebû Süfyan'a telkinlerinin neden olduğu iddia edilmiştir.¹⁴⁶

Kûfe'de yapmış olduğu icraatlarla halkın can, mal ve namus güvenliğini sağlayarak her kesimin sevgi ve takdirini kazanan Muğîre'nin adının bu iki hadisede geçmesini -hem Hz. Ali'ye sebbedilmesi ve hem de Muâviye'nin oğlu Yezîd'in veliaht tayin ettirilmesi- şaşırtıcı bulmaktayız. Her iki hadisede de, zikredilen rivayetlerin ihtilaflarının, ittifak edilenlerden fazla olması ve birbirleriyle çelişmesi, rivayetlerin güvenilirliklerini sorgular hale getirmiştir. Biz Muğîre'yi, zikredilen hadiselerin

¹⁴² Hâricîlik ve çıkardıkları isyanlar için adı geçen Tezimizin 240 ile 247'nci sayfalarına bkz.

¹⁴³ Taberî, *Târih*, 5: 174; İbn Miskeveyh, *Tecâribü'l-Ümem*, 2: 8; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 3: 20, 27.

¹⁴⁴ Belâzürî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, 5: 168-171; Ya'kûbî, *Tarih*, 2: 129; Taberî, *Târih*, 5: 172-176, 181-209; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, 5: 201-206; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 3: 26-35; Nüveyrî, *Nihâyetü'l-Ereb*, 20: 279; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 8: 24-25.

¹⁴⁵ Muğîre'nin Hz. Ali'ye Sebbetmesi Meselesi ile ilgili ayrıntılı bilgi ve değerlendirmeler için adı geçen Tezimizin 254 ile 283'ncü sayfalarına bakınız.

¹⁴⁶ Yezîd b. Muâviye'nin Veliaht Tayininde Muğîre'nin Rolü'nün olup olmadığı bilgi ve değerlendirmeleri için adı geçen Tezimizin 291 ile 332'nci sayfalarına bakınız.

Müslümanlar üzerinde yapacağı olumsuz ve yıkıcı sonuçlarının tahlilini yapacak tecrübe ve kapasitede olan zeki bir devlet adamı olarak görmekteyiz. Bu kanaatimizdeki çıkış noktamız, her iki hadise için zikredilen rivayetlerin aleyhine olduğunu belirttiğimiz rivayetler ile, onun Müslüman olduğu andan ölümüne kadar İslâm ve Müslümanlar için yapmış olduğu çok önemli hizmetleridir. Bu anlamda adının bu rivayetlerde geçmesi sebebiyle kendisine yapılan olumsuz değerlendirmelerden dolayı da, Muğîre'ye haksızlık yapıldığını düşünmekteyiz.

Muğîre b. Şu'be, Kûfe'ye vali olduktan sonra elinde büyük bir askerî güçle Muâviye b. Ebû Süfyan'a biat etmeyen Hz. Ali'nin Faris (ve Kirman) bölgesi valisi olan Ziyad b. Ebîh'i barıştıırıp ona biat etmesini de sağlamıştır.¹⁴⁷ Muğîre b. Şu'be'nin bu çabası sayesinde Müslümanların birliği tam anlamıyla sağlanmış ve yeni fitnelerin çıkması hiç olmazsa belli bir süre engellenmiştir. Bununla birlikte Muğîre, buradaki görev süresi içerisinde yardımcısı Abdullah b. Derrâc ile birlikte tarımla ilgili çalışmalar da yapmışlardır. Onlar, Kufe'de bulunan işlenmemiş ölü toprakları işler hale getirmek için çalışma başlatmışlar, ayrıca Kûfe'nin düzlük alanlarında yağmur ve nehir suyu birikmesiyle oluşan gölet ve bataklıkları kurutmak için setler/bentler yapmışlardır. Bu gölet ve bataklıkların içerisinde ve etrafında yetişen sazlık ve çalılıkları koparıp, bu alanları ıslah ederek ziraate hazır hale getirmişlerdir. Yapılan bu toprak ıslahının ardından ise bu arazilerde devlet için çiftlikler kurmuşlardır.¹⁴⁸

Kûfe'nin şehirleşmesi ve halkın refahı için gerekli çalışmaları yapan Muğîre b. Şu'be, Kûfe camisini günün şartlarına ve burada yaşayanların ihtiyacına göre büyütmüş,¹⁴⁹ ticaretin gelişip artması, tacirlerin de daha güvenli satış yapması için pazaryerlerinde düzenlemeler yapmıştır.¹⁵⁰

5. MUĞİRE B. ŞU'BE'NİN ŞAHSİYETİ

Muğîre b. Şu'be'nin çocukluk ve gençlik döneminin geçmiş olduğu Taif şehrinde, tarım, hayvancılık, ziraat ve zanaat gibi meslek alanlarının zorunlu olarak ticareti zenginleştirmesi ve bunun sayesinde yazının, paranın, ekonominin ve tıbbın gelişmesi gibi etkenlerin sağlamış olduğu çok kültürlü sosyal çevrenin, Muğîre'nin kişilik ve karakterine yansındığını söylemek mümkündür.

Muğîre'nin, "Müslüman olmadan önce kendisinin ve kabilesinin aşırı derecede Lât putuna taptıkları, kavminin Müslüman olduğunu görse bile kendisinin onların peşinden giderek Müslüman olmayacağı düşüncesi" kendi ifadesiyle kaynaklara yansımıştır.¹⁵¹ Buna rağmen, Muğîre'nin doğup büyüdüğü Taif şehrinin ve ahalisinin içinde bulunduğu şirk inancından kurtulup genç bir yaşta memleketinden ayrılması ve kendi rızasıyla gelip İslâm'a ve Hz. Peygamber (sav)'e gönülden teslim olması, onun ilahi terbiye ile terbiye edilmesine fırsat vermiş ve bu sayede o, kişilik ve şahsiyetini

¹⁴⁷ Belâzürî, *Ensâbu'l-Eşraf*, 5: 190-191; Taberî, *Târih*, 5: 177; İbn Miskeveyh, *Tecâribü'l-Ümem*, 2: 8-10; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 3: 21.

¹⁴⁸ Belâzürî, *Fütûh*, 284.

¹⁴⁹ Belâzürî, *Fütûh*, 271-272. Ayrıca bkz. Ali Muhammed Sallâbî, *Emevîler Dönemi (1)*, trc. Harun Ünal (İstanbul: Ravza Yayınları, 2009), 387.

¹⁵⁰ Belâzürî, *Fütûh*, 294.

¹⁵¹ İbn Sa'd, *Tabakât*, 5: 173.

oluşturarak ve olgunlaştırarak Müslümanlar arasında sevilip sayılan bir kişiliğe bürünmüştür.¹⁵² Bu ve benzeri özellikleri sayesinde yukarda da ifade edildiği gibi, İslâmî dönemde kendisine birçok alanda önemli görevler tevdi edilmiş ve bu görevlerin hemen hemen hepsinde başarılı olarak İslâm tarihinin önemli ve büyük sahâbîleri arasındaki yerini almıştır.

Muğîre b. Şu‘be, Müslüman olduğu andan itibaren hep Hz. Peygamber (sav)’in yanında olmaya dikkat ederek onun rahmet dolu mesajları ile hikmet yüklü ahlaki özelliğinden istifade etmeye çalışmış ve ondan gördüklerini her daim hayatına tatbik etmiştir.¹⁵³

Muğîre b. Şu‘be, aklen ve bedenen en güçlü ve sağlıklı olduğu yirmi dört, yirmi beş gibi genç bir yaşta Müslüman olarak Hz. Peygamber’in emrine girmiş, vefat edinceye kadar ömrünün en verimli zamanının altı-yedi yılını Allah Rasûlü ile geçirmiştir. Bu süre zarfında meydana gelen birçok dinî, siyasî, askerî ve ekonomik meseleye, Hz. Peygamber’in nasıl tavır alıp yaklaştığını görmüş ve bunlara şahitlik etmiştir. Bütün bu tecrübeler Muğîre b. Şu‘be’nin, Hz. Peygamber’in şemailini, şeref ve faziletini, doğruluk ve dürüstlüğünü görerek onun güzel ahlakından, hal ve hareketlerinden müstefid olarak ilahi terbiye süzgecinden geçmesine ve davranışlarını disipline etmesine vesile olmuş ve bu sayede de karakter ve şahsiyetini oluşturup, olgunlaştırmasına neden olmuştur

Muğîre b. Şu‘be İslâm tarihinde, cesareti ile, hitabet ve belâgati ile, ileri ve hoş görüşlülüğü ile temayüz etmiş, ilkleriyle öne çıkmış, Arapların dört siyasî dâhisinden biri olarak vasıflandırılmış, sosyal yönü güçlü önemli bir devlet ve siyaset adamıdır.¹⁵⁴ Ayrıca o, Hz. Peygamber’den duydukları ve gördükleriyle ilmi bir hüviyet kazanmış, Hz. Peygamber’den 136 hadis rivayet ederek Hadis ve Fıkıh ilimlerinin teşekkülüne katkılar sağlamıştır.¹⁵⁵

Doğum tarihinin ihtilafı olduğunu gördüğümüz Muğîre b. Şu‘be’nin, vefat tarihinin de ihtilafı olduğu görülmektedir. Muğîre b. Şu‘be’nin hicretin otuz altıncı (36/656), kırk sekizinci (48/668), kırk dokuzuncu (49/669), ellinci (50/670), elli birinci (51/671), elli sekizinci (58/678) senelerinde, 70-71 yaşlarında vefat ettiği gibi birbirinden farklı tarihler verilmektedir.

Bununla birlikte kaynakların genel kanaatine göre Muğîre b. Şu‘be’nin hicretin ellinci (50/670) yılı Şaban ayında, tâûn/vebâ -sıtma, kızamık, çiçek gibi bulaşıcı ve salgın hastalıklar- hastalığı sonucunda¹⁵⁶ 70 yaşında Kûfe’de vefat etmiş olduğu tarihin

¹⁵² Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-Nübelâ*, 3: 30-31.

¹⁵³ İbn Sa’d, *Tabakât*, 5: 173-175.

¹⁵⁴ Muğîre b. Şu‘be’nin Şahsiyeti, Siyasî ve İlmî Kişiliği ile ilgili ayrıntılı bilgiler için adı geçen Tezimizin 333 ile 394’ncü sayfalarına bakınız.

¹⁵⁵ Ebû Muhammed Alî b. Ahmed b. Saîd İbn Hazm, *Cevâmiu’s-Sire*, thk. İhsan Abbas (Mısır: 1318/1900), 277-278; İbnü’l-Cevzî, *Telkîh*, 264; Nevevî, *Tehzîbü’l-Esmâ ve’l-Luğât*, 2: 109-110.

¹⁵⁶ Hicretin ellinci senesinde Kûfe’de bir tâûn-vebâ hastalığı salgını meydana gelmiş, bu hastalıktan sakınmak için Muğîre b. Şu‘be şehri bir süre terk etmiştir. Ancak bir süre sonra tâûn-vebâ salgının tamamen şehirden çekildiği ve şehrin hastalıktan temizlendiği haberi üzerine Muğîre, Kûfe’ye dönmüş, ancak yine de tâûn-vebâ hastalığına yakalanmış ve hastalıktan kurtulamayarak vefat etmiştir.

ağırlık kazandığı görülmektedir.¹⁵⁷ Biz de bu tarihi, Muğîre b. Şu‘be’nin vefat tarihi olarak tercih etmekteyiz.

6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Muğîre b. Şu‘be, hem cahiliye hem de İslâm dönemini yaşamış önemli bir sahâbîdir. O, dinî ve dünyevî tecrübesini Hz. Peygamber’den öğrenerek elde etmiş, bu sayede de onun tarafından önemli görevlerde tercih edilmeye başlanmıştır.

Muğîre, Cahiliye, Asr-ı Saadet, Hulefâ-yı Râşidîn ve Emevîlerin ilk yıllarında İslâm ve dünya tarihini etkileyecek ve Müslümanların geleceğine yön verecek birçok önemli hadiseyi ya görmüş ya da bu hadiselerin içinde bizatihi aktif bir şekilde yer almıştır. Bu vesileyle elde etmiş olduğu bilgi ve tecrübelerini Hz. Peygamber’den sonra göreve gelen halifelerle paylaşmak suretiyle onların yardımcılarında biri olmuştur.

Muğîre b. Şu‘be, Müslüman olarak yaşadığı süre içerisinde kendisine tevdi edilen askerî ve idarî görevlerde başarılı bir yönetim sergileyerek hem amirlerinin hem de halkın teveccühünü kazanmış, ayrıca yapmış olduğu fetihlerle ve idarî faaliyetlerle Hz. Peygamber’in kurduğu İslâm devletinin kurumsallaşıp devletleşmesine ve gelişip zenginleşmesine önemli katkılar sağlamıştır.

Muğîre b. Şu‘be, Taif’te gelip İslâm’a giren ilk kişidir. Taif’te başlayan hayatı, onun 24-25 gibi genç bir yaşta Medine’ye gelip Müslüman olmasıyla büyük bir değişikliğe uğramıştır. Muğîre, ömrünün geri kalanını İslâm uğrunda ve Hz. Peygamber (sav) yolunda mücadelelerle geçirmiş, bu yolda karşılaştığı büyük zorluklara da göğüs germiştir. O, şahsiyetiyle, ilmi kişiliğiyle, olaylar hakkında ön görüşlü olmasıyla hem yaşadığı dönemi hem de daha sonraki dönemleri etkileyen tarihi bir şahsiyettir. Muğîre’nin, Hz. Peygamber döneminde başlamış olan mücadele ve görev hayatı kısa aralıklar hariç ömrünün sonuna kadar devam etmiştir. Valilik görevinin başındayken de 70 yaşında Kûfe’de hayatı son bulmuştur.

Giriş ve beş bölüm olarak hazırladığımız doktora tezimizin özeti mahiyetindeki bu çalışma, ülkemizdeki akademik anlamda sahâbî biyografisi alanında yapılan çalışmaların azlığı dikkate alındığında önemli bir boşluğu dolduracağı aşikardır. İnanıyoruz ki bu tür çalışmalarla İslâm tarihinin detaylı bir şekilde incelenmesi sağlanacak, Muğîre gibi önemli sahâbelerin yapmış oldukları hizmet ve icraatlar ayrıntılarıyla gün yüzüne çıkarılacak ve böylelikle de hak ettikleri tarihi değerler kendilerine verilecektir. Bu vesileyle, bu alanda yapılan ve yapılacak olan çalışmalar ilmi araştırmalara katkı sağlayacağı gibi, tarihi bilgi ve düşüncenin gelişip zenginleşmesine de katkıda bulunacaktır.

Bkz. Belâzürî, *Ensâbu'l-Eşraf*, 13: 350; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 3: 59; Nüveyrî, *Nihâyetü'l-Ereb*, 20: 324

¹⁵⁷ İbn Sa'd, *Tabakât*, 8: 143; Halîfe b. Hayyât, *Tarih*, 210; İbn Kuteybe, *el-Maârif*, 295; Belâzürî, *Ensâbu'l-Eşraf*, 5: 225, 13: 344; Taberî, *Târih*, 5: 232, 234; İbn Hibbân, *es-Sikât*, 3: 372; Makdisî, *el-Bed'ü ve't-Târih*, 6: 3; İsfahânî, *Kitâbü'l-Eğâni*, 16: 68; İbn Abdilberr, *el-İstiâb*, 4: 1446; İbnü'l-Cevzî, *Telkîh*, 108; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, 3: 59; Nüveyrî, *Nihâyetü'l-Ereb*, 20: 324; Süyûtî, Muğîre'nin hicretin ellinci yılı Ramazan ayında vefat ettiğini ifade etmektedir. Bkz. Süyûtî, *Husnü'l-Muhâdara*, 1: 238.

KAYNAKLAR

AHMED b. HANBEL, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî (241/855). *Müsned*. 1-45. Thk. Şuayb Arnavud-Adil Mürşid. Nşr: Müessesetü'r-Risale, 1421/2001.

AHMED CEVDET PAŞA, *Peygamberler ve Halifeler Tarihi (Kıyas-ı Enbiyâ ve Tevârihu'l-Hulefâ)*. Sad. Ali Arslan. İstanbul: Hikmet Neşriyat, 2011.

AKTAN, Ali. *İslam Tarihi (Başlangıcından Emevîlerin Sonuna Kadar)*. 3. Baskı. Ankara: Nobel Yayınları, 2013.

AYCAN, İrfan. "Mugire b. Şu'be". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 30: 376-377. İstanbul: TDV Yay., 2005.

BELAZURÎ, Ahmed b. Yahya b. Câbir b. Dâvûd (279/892). *Ensâbu'l-Eşrâf*. 1-13. Thk. Süheyl Zekkâr-Riyad Ziriklî. Beyrut: 1417/1996.

BELAZURÎ, Ahmed b. Yahya b. Câbir b. Dâvûd (279/892). *Fütûhu'l-Buldân*. Beyrut: 1408/1988.

BUHARÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl (256/870). *Sahîhu'l-Buhârî*. 1-9. Thk. Muhammed Zühayr b. Nâsır. Nşr: Dâru Tûkun Necâh, 1422/2001.

BUHARÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl (256/870). *Târihu'l-Kebîr*. 1-8. Thk. Muhammed Abdülmüfîd Han. Haydarâbad: trz.

DEMİRCAN, Adnan. *Hâricîlerin Siyasî Faaliyetleri*. İstanbul: Beyan Yay., 1996.

DİNEVERÎ, Ebû Hanife Ahmed b. Davud (282/894). *el-Ahbâru't-Tıval*. Thk. Abdülmünim Amir-Cemaleddin eş-Şeyyal. Kahire: 1380/1960.

DİYARBEKRÎ, Hüseyin b. Muhammed b. el-Hasan (966/1559). *Târîhu'l-Hamîs fî Ahvâli Enfesi'n-Nefs*. 1-2. Beyrut: Dâru Sâdir, trz.

el-İSFAHANÎ, Ahmed b. Abdillâh b. İshâk (430/1038). *Delâilü'n-Nübüvve*. 1-2. Thk. Muhammed Ravas Kal'acî-Abdülber Abbâs. Beyrut: 1406/1986.

el-İSFAHANÎ, Ahmed b. Abdillâh b. İshâk (430/1038). *Ma'rifetü's-Sahâbe*. 1-7. Thk. Âdil b. Yûsuf el-Ğazzâzî. Riyad: 1419/1998.

EBU SA'D el-ÂBÎ, Mansur b. Hüseyin er-Râzî (421/1030). *Nesru'd-durr fî'l-Muhâdarât*. 1-7. Thk. Halid Abdülğani Mahfûz. Beyrut: 1424/2004.

FAYDA, Mustafa. *Hulefâ-yı Râşidîn Devri (Dört Halife Dönemi)*. İstanbul: Kubbealtı Yay., 2015.

FESEVÎ, Ebû Yusuf Ya'kub b. Süfyân el-Fesevî (277/890). *el-Ma'rifetü ve't-Târih*. 1-3. Thk. Ekrem Ziya el-Ömerî. Beyrut: 1401/1981.

GADBAN, Münîr Muhammed. *el-Muğîre b. Şu'be es-Siyâsiyyü'l-Mücâhid*. Kahire: Dâru's-Selam, 1433/2012.

HALÎFE b. HAYYAT (240/854). *Tarih*. Thk. Ekrem Ziya el-Ömerî. Beyrut: 1397/1977.

HALÎFE b. HAYYAT, (240/854). *et-Tabakât*. Thk. Süheyl Zekkâr. Şam: Daru'l-Fikr, 1414/1993.

HAMÎDULLAH, Muhammed. *İslâm Peygamberi*. 1-2. Trc. Salih Tuğ. İstanbul: İrfan Yayıncılık, 1414/1993.

HUTAYT, Ahmed. *el-Muğîre b. Şu'be es-Sekafî*. Beyrut: 1992.

İBN ABDİLBERR, Ebû Ömer Yusuf b. Abdillâh b. Muhammed (463/1071). *el-İstiâb fî Ma'rifeti'l-Ashâb*. 1-4. Thk. Ali Muhammed Bicâvî. Beyrut: 1412/1992.

İBN ASAKİR, Ebû'l-Kâsım Ali b. el-Hasan b. Hibetillâh (571/1176). *Târihu Dimaşk*. 1-80. Thk. Amr b. Ğarâmetü'l-Amravî. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1415/1995.

İBN EBÎ ŞEYBE, Ebû Bekir Abdullah b. Muhammed (235/850). *el-Kitabü'l-Musannef fî'l-Ehâdîsi ve'l-Âsâr*. 1-7. Thk. Kemal Yusuf el-Hut. Riyad: 1409/1988.

İBN HABİB, Ebû Ca'fer Muhammed b. Habîb b. Ümeyye b. Amr el-Hâşimî (245/860). *el-Muhabber*. Thk. Eliza Lichten Stater. Beyrut: trz.

el-ASKALANÎ, Ebû'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed (852/1448). *el-İsâbe fî Temyizi's-Sahâbe*. 1-8. Thk. Âdil Ahmed Abdülmevcûd ve Ali Muhammed Meûz. Beyrut: 1415/1995.

İBN HADÎDE, Cemâleddin Muhammed (Abdullah) b. Ali b. Ahmed b. Abdurrahman b. Hasan el-Ensârî (783/1381). *el-Misbâhu'l-Muzî fî Kitâbi'n-Nebiyi'l-Ümmiyyi ve Rusulihî ilâ Mülûkü'l-Arz'ı min Arabî ve Acemî*. 1-2. Thk. Muhammed Azimüddîn. Beyrut: trz.

İBN HALDUN, Abdurrahman b. Muhammed b. Haldûn Hadramî (808/1406). *"Mukaddime"*, (*Kitâbu'l-İber ve Dîvanu'l-Mübtedei ve'l-Haber fî Eyyâmi'l-Arab ve'l-Acem ve'l-Berber ve men Âsârahum min Züveyi's-Sultânü'l-Ekber*). 1-2. Trc. Halil Kendir. Ankara: 2004.

İBN HAMDUN, Ebû'l-Meâlî Bahâüddîn Muhammed b. Alî (562/1167). *et-Tezkiratü'l-Hamdûniyye*. 1-10. Beyrut: 1417/1997.

İBN HAZM, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed b. Said (456/1063). *Cevâmiu's-Sire*. Thk. İhsan Abbas. Mısır: 1318/1900.

İBN HİBBAN, Ebû Hâtim Muhammed (354/965). *es-Sikât*. 1-9. Haydarâbat: 1393/1973.

İBN HİŞAM, Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik (213/828). *es-Sîretü'n-Nebeviyye*. 1-2. Thk. Mustafa es-Sakâ - İbrahim el-Ebyârî - Abdülhafız Çelebî. Mısır: 1375/1955.

İBN İSHAK, Ebû Abdillâh Muhammed (151/768). *es-Sîre*. Thk. Süheyl Zekkâr. Beyrut: 1398/1978.

EL-CEVZİYYE, İbn Kayyim, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ebî Bekr b. Eyyûb (751/1350). *Zâdü'l-Meâd fî Hedyi Hayri'l-İbâd*. 1-5. Beyrut: 1415/1994.

İBN KESİR, Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâil b. Şihâbiddîn Ömer (774/1372). *el-Bidâye ve'n-Nihâye*. 1-15. Nşr: Daru'l-Fikr, 1407/1986.

İBN KUTEYBE, Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim ed-Dîneverî (276/889). *el-Maârif*. Thk. Servet Ukkâşe. 2. Baskı. Kahire: 1992.

İBN KUTEYBE, Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim ed-Dîneverî (276/889). *el-İmâme ve's-Siyâse*. 1-2. Thk. Halil Mansur. Beyrut: 1418/1997.

İBN MİSKEVEYH, Ebû Alî Ahmed b. Muhammed b. Ya'kûb (421/1030). *Tecâribü'l-Ümem ve Teâkibü'l-Himem*. 1-7. Thk. Ebü'l-Kâsım İmâmî. Tahran: 1421/2001.

İBN SA'D, Ebû Abdillâh Muhammed (230/844). *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*. 1-11. Thk. Ali Muhammed Ömer. Kahire: 1421/2001.

İBN SEYYİDÜNNAS, Ebü'l-Feth Fethüddîn Muhammed b. Muhammed (734/1334). *Uyûnü'l-Eser fî Fünûni'l-Meğâzi ve's-Şemâil ve's-Siyer*. 1-2. Thk. İbrahim Muhammed Ramazan. Beyrut: 1414/1993.

EZ-ZÜHRÎ, İbn Şihâb, Ebû Bekr Muhammed b. Müslim b. Ubeydillâh (124/742). *el-Meğâzi*. Thk. Süheyl Zekkâr. Şam: 1400/1980.

İBN TEYMİYYE, Ebü'l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmed b. Abdilhalîm el-Harrânî (728/1328). *el-Cevâbü's-Sahîh Limen Beddele Dîne'l-Mesih*. 1-4. Thk. Ali b. Hasan Abdülaziz b. İbrahim-Hamdan b. Muhammed. Suudi Arabistan: 1419/1999.

İBNÜ'L-CEVZÎ, Ebü'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Ali b. Muhammed el-Bağdâdî (597/1201). *el-Muntazam fî Târîhi'l-Mülûk ve'l-Ümem*. 1-19. Thk. Muhammed Abdülkâdir Atâ-Mustafa Abdülkâdir Atâ. Beyrut: 1412/1992.

İBNÜ'L-CEVZÎ, Ebü'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Ali b. Muhammed el-Bağdâdî (597/1201). *Telkîhu Fühûmi Ehli'l-Eser fî Uyûni't-Tarih ve's-Siyer*. Beyrut: 1417/1997.

İBNÜ'L-ESİR, Ebü'l-Hasen İzzüddîn Alî b. Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî (630/1233). *el-Kâmil fî't-Tarih*. 1-10. Thk. Ömer Abdüsselam Tedmûrî. Beyrut: 1417/1997.

İBNÜ'L-ESİR, Ebü'l-Hasen İzzüddîn Alî b. Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî (630/1233). *Üsdü'l-Ğabe fî Ma'rifeti's-Sahâbe*. 1-6. Beyrut: Daru'l-Fikr, 1409/1989.

İBNÜ'L-FAKİH, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. İshak (340/951). *el-Büldân*. Thk. Yusuf el-Hâdî. Beyrut: 1416/1996.

İBNÜ'L-MEDİNİ, Ebü'l-Hasen Alî b. Abdillâh b. Ca'fer b. Necîh es-Sa'dî (234/849). *Tesmiyetü min Ruviye Anhü min Evlâdi'l-Aşere*. Thk. Ali Muhammed Cimmâz. Kuveyt: 1402/1982.

İSFAHANÎ, Ebü'l-Ferec Alî b. el-Hüseyn b. Muhammed b. Ahmed el-Kureşî (356/967). *Kitâbü'l-Eğânî*. 1-23. Thk. İhsan Abbas-İbrahim es-Seâfin-Bekir Abbas. Beyrut: 1429/2008.

KETTANÎ, Muhammed Abdülhay (1382/1962). *et-Terâtibü'l-İdâriyye (Hz. Peygamber'in Yönetimi)*. 1-2. Trc. Ahmet Özel. İstanbul: İz yayıncılık, 2003.

KILIÇ, Ünal. *Peygamber ve Dört Halife Günlerinde Şehir Yönetimi ve Valilik*. Konya: Yediveren Yay., 2004.

MAKDİSÎ, Mutahhir b. Tahir (355/966). *el-Bed'ü ve't-Târih*. 1-6. Porsaid: trz.

MAKRİZÎ, Ebü'l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmed b. Alî b. Abdilkâdir b. Muhammed (845/1441). *İmtâ'u'l-Esmâ*. 1-15. Thk. Muhammed Abdülhamîd en-Nümeysî. Beyrut: 1420/1999.

MES'UDÎ, Ebü'l-Hasan Ali b. Hüseyin b. Alî (346/957). *et-Tenbîh ve'l-İşrâf*. Tsh. Abdullah İsmail es-Sâvî. Kahire: trz.

MİZZÎ, Ebü'l-Haccâc Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdirrahmân b. Yûsuf (742/1341). *Tehzîbü'l-Kemâl fî Esmâi'r-Ricâl*. 1-35. Thk. Beşşâr Avvâd Ma'ruf. Beyrut: 1400/1980.

NEVEVÎ, Ebû Zekerıyyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî (676/1276). *Tehzîbü'l-Esmâ ve'l-Luğât*, 1-4. Beyrut: trz.

NÜVEYRÎ, Ebü'l-Abbâs Şihabüddin Ahmed b. Abdilvehhab b. Muhammed (733/1333). *Nihâyetü'l-Ereb fî Fünûni'l-Edeb*. 1-33. Kahire: 1423/2003.

ONAT, Hasan. *Emeviler Devri Şîh Hareketleri ve Günümüz Şiîliği*. İstanbul: 2017.

ÖNKAL, Ahmet. *Rasûlüllah'ın İslâm'a Da'vet Metodu*. Konya: Esra Yayıncılık, 1990.

SALLABÎ, Ali Muhammed. *Hz. Ömer (ra) (Hayatı, Şahsiyeti ve Dönemi)*. trc. Mehmet Akbaş. İstanbul: Ravza Yayınları, 2008.

SALLABÎ, Ali Muhammed. *Emeviler Dönemi (1)*. Trc. Harun Ünal, İstanbul: Ravza Yayınları, 2009.

SARIÇAM, İbrahim. *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2003.

SARIÇAM, İbrahim. "Nihâvend". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 33: 98-99. İstanbul: TDV Yay., 2007.

SEYF b. ÖMER, Seyf b. Ömer el-Esedî et-Temîmî (200/815). *el-Fitnetü ve Vak'atü'l-Cemel*. Thk. Ahmet Ratib Armuş. 7. Baskı. Nşr: Daru'n-Nefâis, 1413/1993.

SIDDIQUI, Muhammad Yasın Mazhar. *Organisation of Government Under the Prophet*. Delhi: 2009.

SUYUTİ, Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî (911/1505). *Husnü'l-Muhâdara fî Tarîhi Mısır ve'l-Kahire*. 1-2. Thk. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim. Mısır: 1387/1967.

SUYUTİ, Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî (911/1505). *Târîhu'l-Hulefâ*. Beyrut: 1431/2010.

ŞÜKRİ, Faysal. *Hareketü'l-Fethi'l-İslâmî fî'l-Karni'l-Evvel*. Beyrut: 1982.

TABERİ, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr (310/923). *Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk*. 1-11. Beyrut: 1387/1967.

WELLHAUSEN, Julius. *Arap Devleti ve Sukutu*. Çev. Fikret Işıltan. Ankara: 1963.

VAKIDİ, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer (207/823). *Kitâbü'l-Meğâzî*, 1-3. Thk. Marsden Jones. Beyrut: 1409/1998.

YAKUBİ, Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Ebî Ya'kûb İshâk b. Ca'fer (292/905). *Tarihu'l-Ya'kûbî*. 1-2. Thk. Abdu'l-Emir Mühenna. Beyrut: 1431/2010.

el-HAMEVİ, Ebû Abdillâh Şihâbüddîn Yâkût (626/1229). *Mu'cemü'l-Büldan*. 1-7. Beyrut: 1415/1995.

ZEHEBİ, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân (748/1347). *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*. 1-25. Thk. Şuayb Arnavud. Nşr. Müessesetü'r-Risale: 1405/1985.

ZEHEBİ, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân (748/1347). *Tarihu'l-İslâm*. Thk. Ömer Abdüsselam Tedmûrî. 3. Baskı. Beyrut: 1413/1993.

ZEYDAN, Corcî (1861-1914). *Târîhu't-Temeddüni'l-İslâmî*. 1-2. Beyrut: trz.

ZİRİKLİ, Hayreddîn (1396/1976). *el-A'lâm*. 1-8. Beyrut: 2002.